

Nulmeting sociaal-economische situatie van het agrocomplex in de provincie Utrecht in 2023

M.A. Dolman, A.D. Verhoog, J.H. Jager, W.H.G.J. Hennen en R.W. van der Meer

Inleiding

De Rijksoverheid heeft provincies gevraagd een provinciaal programma landelijk gebied (PPLG) aan te leveren waarin beschreven staat hoe zij opgaven in het Nederlands programma landelijk gebied (NPLG) gaan realiseren. De provincie Utrecht is met deze opgave volop aan de slag in het Utrechts programma landelijk gebied (UPLG). De provincie Utrecht streeft naar het halen van de landelijke NPLG-doelen op water, klimaat en natuur en heeft daar een vierde doel aan toegevoegd: duurzame en rendabele landbouw. De provincie Utrecht heeft Wageningen Economic Research gevraagd een cijfermatig inzicht te geven in sociaal-economische situatie van het agrocomplex in de provincie Utrecht.

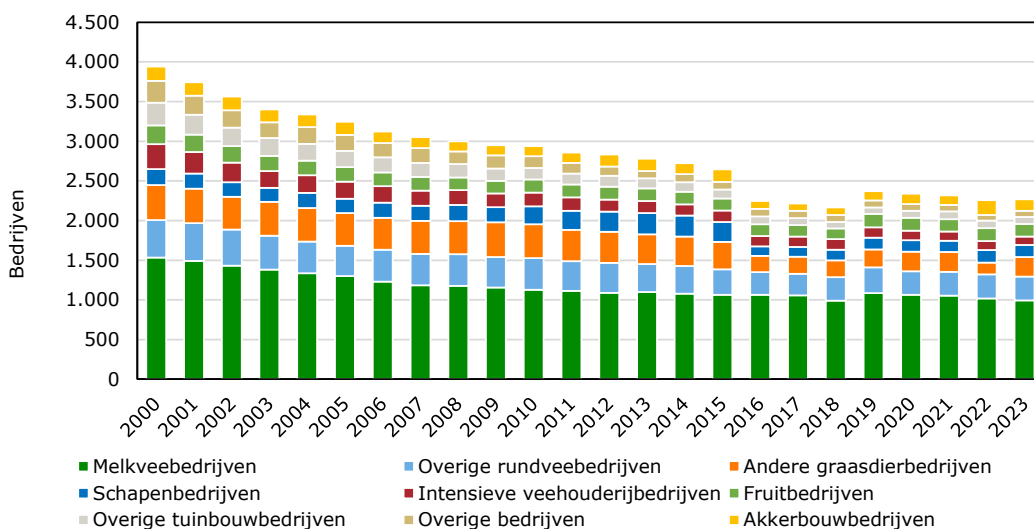
Deze factsheet geeft inzicht in de landbouwstructuur van de provincie Utrecht in vergelijking met de rest van Nederland op basis van de Landbouwtelling (hoofdstuk 1 tot en met 7), inzicht in de economie van het boerenbedrijf op basis van het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research (hoofdstuk 8) en de toegevoegde waarde en werkgelegenheid van het Utrechtse agrocomplex op basis van LISA-data en input-outputberekeningen door Wageningen Economic Research (hoofdstuk 9). In de bijlage is een nadere omschrijving gegeven van gehanteerde databronnen.

1. Bedrijven, dieren en arealen

Deze paragraaf geeft inzicht in het aantal bedrijven, het aantal dieren en arealen op basis van de Landbouwtelling.

1.1. Land- en tuinbouwbedrijven

In 2023 zijn er in de provincie Utrecht 2.267 land- en tuinbouwbedrijven. Het aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie neemt af. In het jaar 2000 waren er namelijk nog bijna 4.000 bedrijven. Een groot deel van de bedrijven in de provincie Utrecht zijn grondgebonden veehouderijbedrijven. In 2023 zijn er bijna 1.000 melkveebedrijven (ruim 40% van het totaal aan bedrijven). Andere belangrijke bedrijfstypen zijn de overige rundveebedrijven, schapenbedrijven en andere graasdierbedrijven met bijvoorbeeld geiten of paarden (figuur 1.1).¹ In 2019 stijgt het aantal bedrijven. De nieuwe gemeente Vijfheerenlanden ontstaat per 1 januari 2019 uit de samenvoeging van de gemeenten Leerdam, Zederik en Vianen. Leerdam en Zederik liggen nu nog in de provincie Zuid-Holland, maar na de herindeling vanaf 1 januari 2019 in de provincie Utrecht.

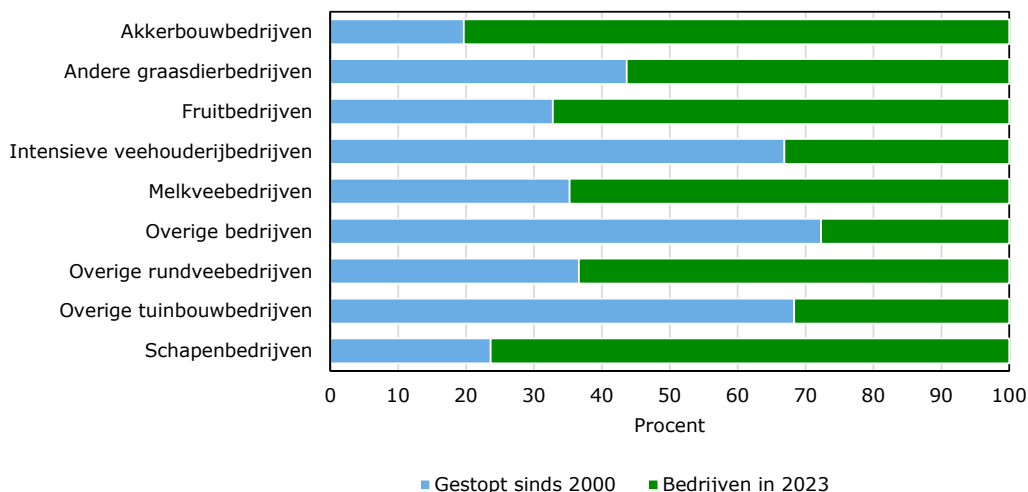

Figuur 1.1 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In figuur 1.2 is te zien dat het hoogste aandeel stoppende bedrijven sinds 2000 bedrijven zijn uit de intensieve veehouderij, de overige tuinbouwbedrijven en overige bedrijven (zoals gemengde bedrijven). Akkerbouwbedrijven en schapenbedrijven stopten sinds het jaar 2000 relatief het minst.

¹ De afbakening van de bedrijven in de Landbouwtelling is in de loop der jaren een aantal keer gewijzigd. Een grote verandering vond plaats in 2016. Vanaf toen zijn alleen nog bedrijven meegenomen die in het handelsregister staan ingeschreven met een agrarische activiteit (SBI). In de Landbouwtelling zijn ook bedrijven opgenomen die niet hebben gereageerd op het verzoek om de Gecombineerde Opgave in te vullen. De gegevens van die bedrijven zijn door het CBS geschat.

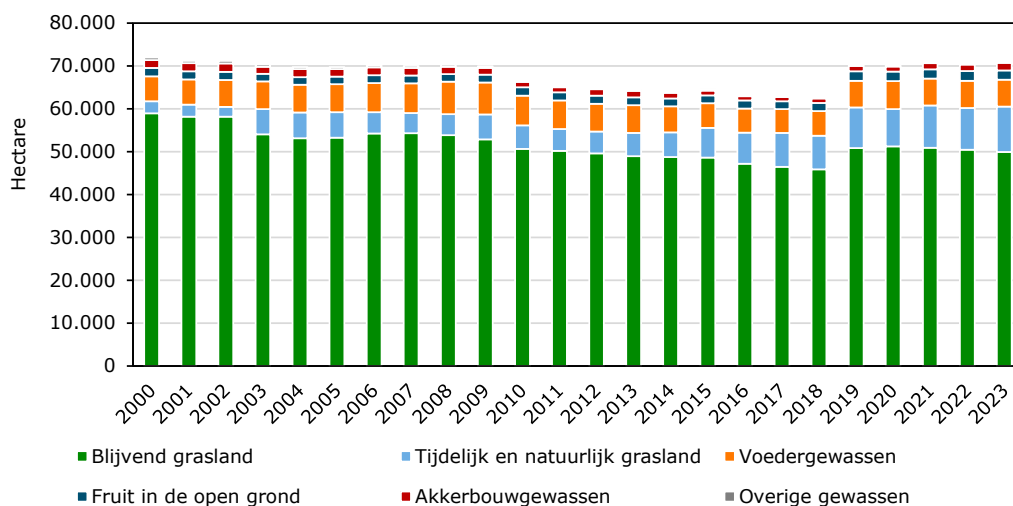

Figuur 1.2 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in 2023 en het aantal gestopte bedrijven sinds 2000 in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

1.2. Arealen

Het areaal cultuurgrond in de provincie Utrecht bedraagt circa 70.000 ha en is vrij constant. Het grootste deel van het areaal cultuurgrond in de provincie Utrecht bestaat uit blijvend grasland (figuur 1.3). In 2023 is er in de provincie Utrecht bijna 50.000 ha blijvend grasland. Daarnaast is er ruim 10.000 ha tijdelijk en natuurlijk grasland. Voedergewassen, voornamelijk snijmais, is qua omvang de derde gewasgroep. Fruitteelt en akkerbouw beslaan beide ongeveer 2.000 ha. De sprong in het areaal cultuurgrond sinds 2019 heeft te maken met de in paragraaf 1.1 genoemde gemeentelijke herindeling.²

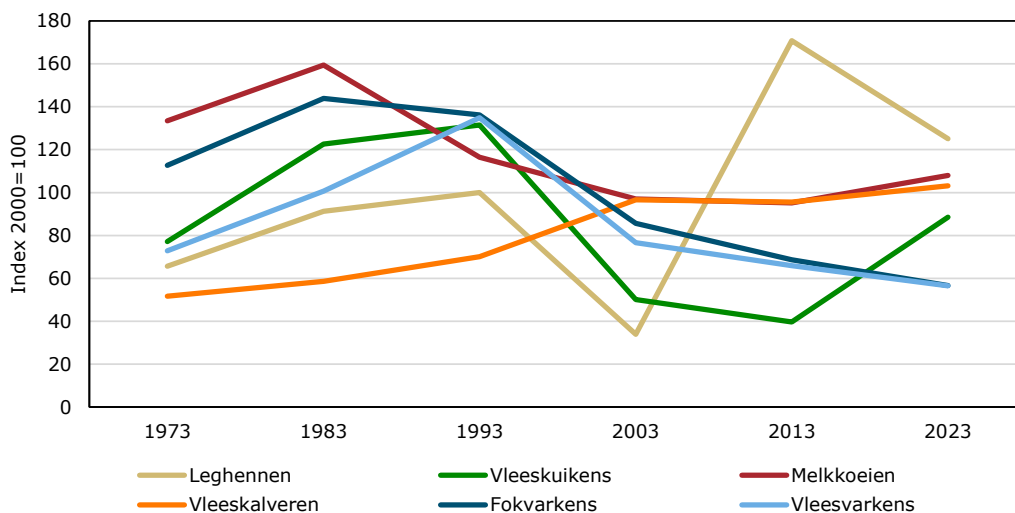
Figuur 1.3 Areaal cultuurgrond naar gewasgroep in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

² Het agrarische grondgebruik in de provincie Utrecht bedraagt ongeveer 55% van de oppervlakte. De grondgebruikstatistieken en de Landbouwtelling zijn niet een-op-een met elkaar te vergelijken. Binnen deze publicatie is voor de gewasarealen uitsluitend gebruikgemaakt de CBS-Landbouwtelling. Voor meer informatie over het totale grondgebruik in de provincie, zie Statline: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70262ned/table?dl=AC7AF>

1.3. Veestapel

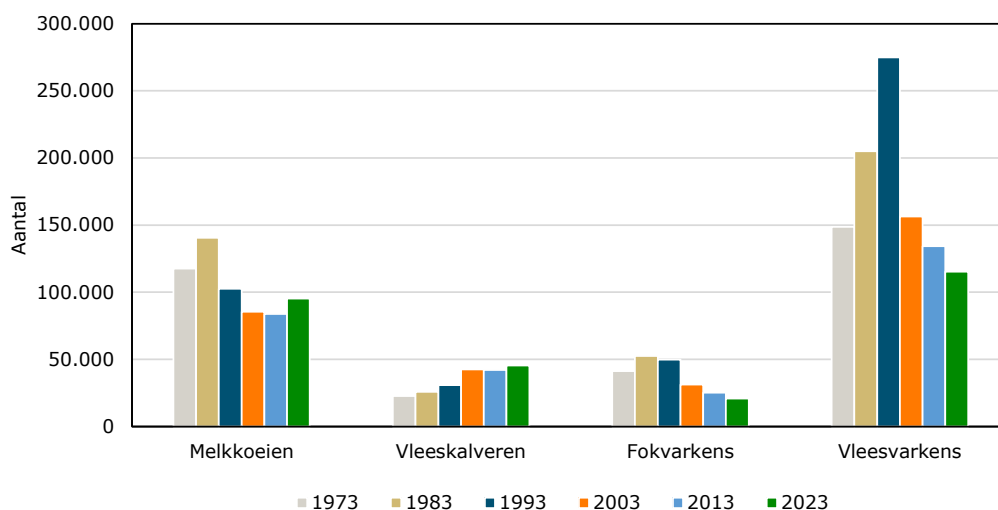
Figuur 1.4 toont de ontwikkeling van het aantal dieren in de provincie Utrecht ten opzichte van het jaar 2000. Hoewel het aantal bedrijven sterk daalt, vertoont de ontwikkeling in het aantal dieren een divers beeld. De grootste schommeling in het aantal dieren vindt plaats bij de leghennen. Het aantal is het laagst in 2003 en het hoogst 10 jaar later. Bij de vleeskalveren is het aantal stijgend en is er geen schommeling in de gerapporteerde jaren. Tussen 1973 en 1983 is voor alle diersoorten een stijging waarneembaar. Tussen 2013 en 2023 is er een stijging bij de melkkoeien, vleeskalveren en vleeskuikens. De afschaffing van het melkquotum in 2015 speelt bij de toename van het aantal melkkoeien een belangrijke rol. De grootste daling is te zien bij de leghennen, na een forse stijging in de voorgaande 10 jaren. De grote daling in 2003 bij de leghennen heeft te maken met de uitbraak van vogelgriep in dat jaar.

Figuur 1.4 Ontwikkeling van het aantal dieren in de provincie ten opzichte als index ten opzichte van het jaar 2000

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

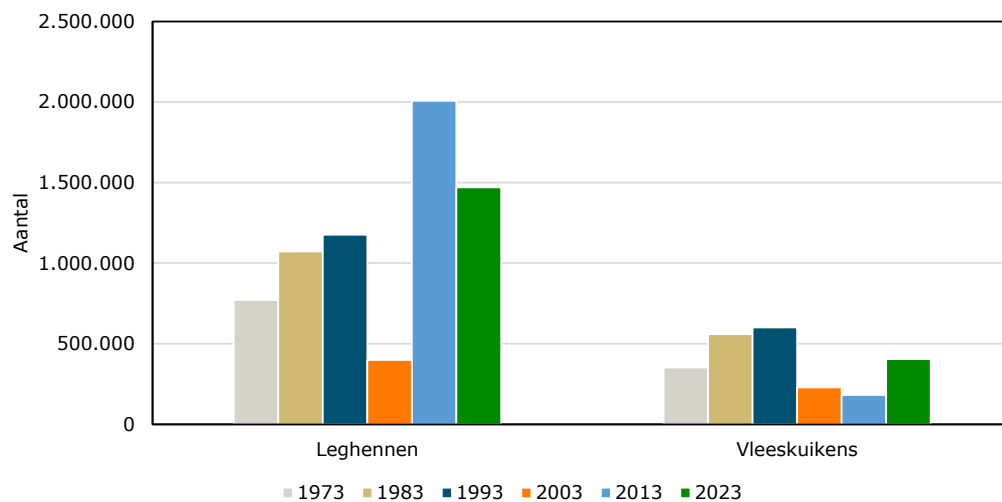
In de provincie Utrecht is het aantal fokvarkens gehalveerd tussen 1973 en 2023 (figuur 1.5). Het aantal vleesvarkens is met ruim 22% afgenomen en het aantal melkkoeien met ruim 19%. Het aantal vleeskalveren is verdubbeld. Omdat het aantal dieren over het algemeen tussen 1973 en 1983 en soms 1993 is toegenomen, is de teruggang ten opzichte van één van deze jaren nogal wat groter.

Figuur 1.5 Aantal dieren per diercategorie in de veehouderij, exclusief pluimveehouderij

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

De pluimveehouderij is klein in Utrecht. In de provincie Utrecht is het aantal leghennen en vleeskuikens tussen 1973 en 1993 met respectievelijk 90 en 15% toegenomen (figuur 1.6). In de periode tussen 2003 en 2013 nam het aantal leghennen toe. Tussen 2013 en 2023 nam het aantal leghennen af met bijna 27%. Na een sterke afname in 2003 en 2013 is het aantal vleeskuikens per saldo tussen 1973 en 2023 toegenomen.

Figuur 1.6 Aantal dieren per diercategorie in de pluimveehouderij

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

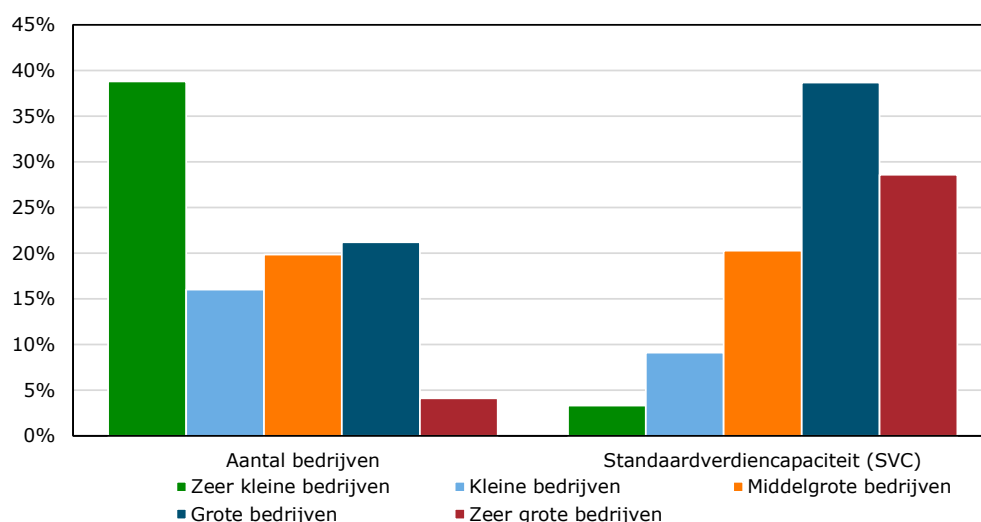
2. Bedrijfsomvang van land- en tuinbouwbedrijven

Deze paragraaf geeft inzicht in de bedrijfsomvang van land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht. Er wordt inzicht gegeven in de bedrijfsomvang in standaardverdiencapaciteit (SVC), areaal cultuurgrond per bedrijf en het aantal melkkoeien per bedrijf. De getoonde informatie is op basis van de landbouwelling.

2.1. Standaardverdiencapaciteit

Een manier om de omvang van land- en tuinbouwbedrijven uit te drukken is de toegevoegde waarde in de standaardverdiencapaciteit (SVC). De SVC is de vergoeding (in euro per bedrijf) voor de hoeveelheid arbeid en kapitaal die een bedrijf op basis van standaarden gemiddeld in een jaar investeert in de agrarische productie. Dit zegt dus iets over de omvang van het bedrijf. Er worden 5 grootteklassen gehanteerd: zeer kleine bedrijven (<€ 25.000 SVC), kleine bedrijven (€ 25.000-60.000), middelgrote bedrijven (€ 60.000-100.000), grote bedrijven (€ 100.000-250.000) en zeer grote bedrijven (>€ 250.000).

In 2023 is op basis van de SVC bijna 40% van de bedrijven in de provincie Utrecht geclassificeerd als zeer klein (figuur 2.1). Het aandeel van deze bedrijven in het economisch belang was beperkt tot ruim 3%. Het grootste aandeel (bijna 40%) van de toegevoegde waarde werd gerealiseerd op de 'grote bedrijven'. Het aantal zeer grote bedrijven lag onder de 5%, met een SVC-aandeel van bijna 30%. En klein deel van de land- en tuinbouwbedrijven is dus verantwoordelijk voor een groot deel van de toegevoegde waarde.

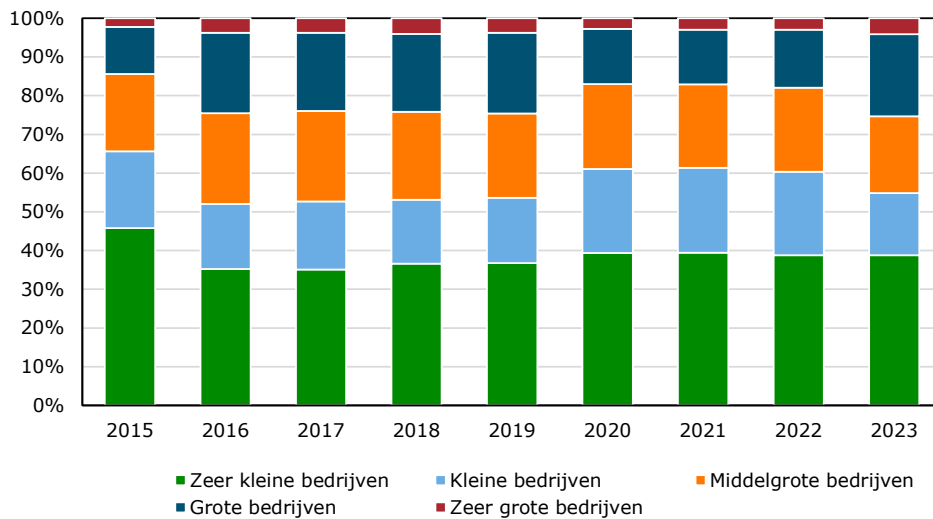

Figuur 2.1 Aandeel bedrijven en aandeel standaardverdiencapaciteit land- en tuinbouwbedrijven naar SVC-omvangsklasse in de provincie Utrecht in 2023

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

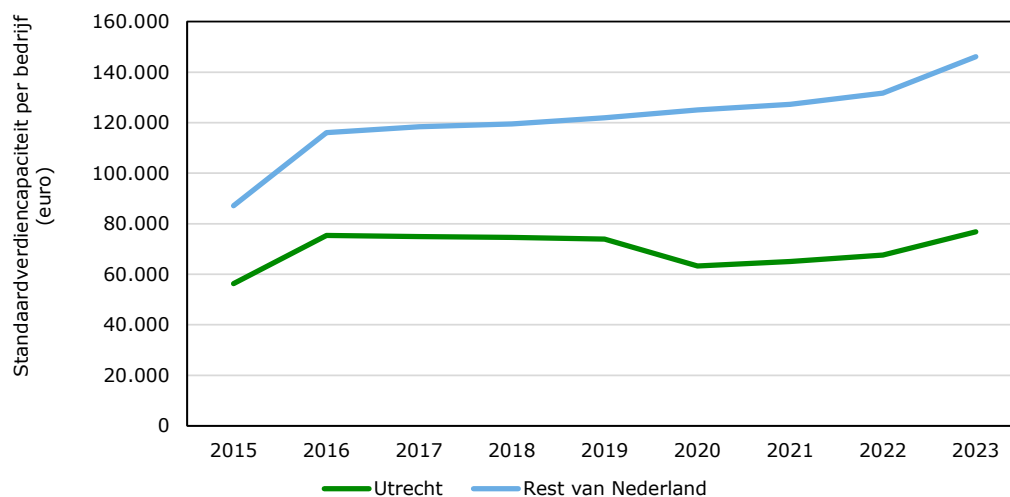
Figuur 2.2 laat zien dat in de periode 2015-2023 het aandeel zeer kleine bedrijven afneemt van bijna 50% in 2015 tot iets minder dan 40% in 2023. De sprong in 2016 wordt veroorzaakt door de eerdergenoemde wijzigingen in de uitvraag (zie paragraaf 1.1). Het aandeel grote en zeer grote bedrijven neemt in de laatste jaren toe. Figuur 2.3 toont dat de gemiddelde omvang van de land- en tuinbouwbedrijven (gemeten in SVC) in de provincie Utrecht lager ligt dan in de rest van Nederland. In 2023 was de omvang in de rest van Nederland bijna tweemaal groter dan in de provincie Utrecht. In de loop der jaren is het verschil tussen de omvang in de provincie Utrecht en de rest van Nederland groter geworden. Een deel van de verklaring zit in het verschil in het aandeel bedrijven per bedrijfstype. Het aandeel glastuinbouwbedrijven, die vaak een grote standaardverdiencapaciteit per bedrijf hebben, is laag in de provincie Utrecht. Het aandeel

graasdierbedrijven anders dan melkveebedrijven, die vaak een lage standaardverdien capaciteit per bedrijf hebben, is in de provincie Utrecht relatief hoog.

Figuur 2.2 Aandeel land- en tuinbouwbedrijven naar SVC-omvangsklasse in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

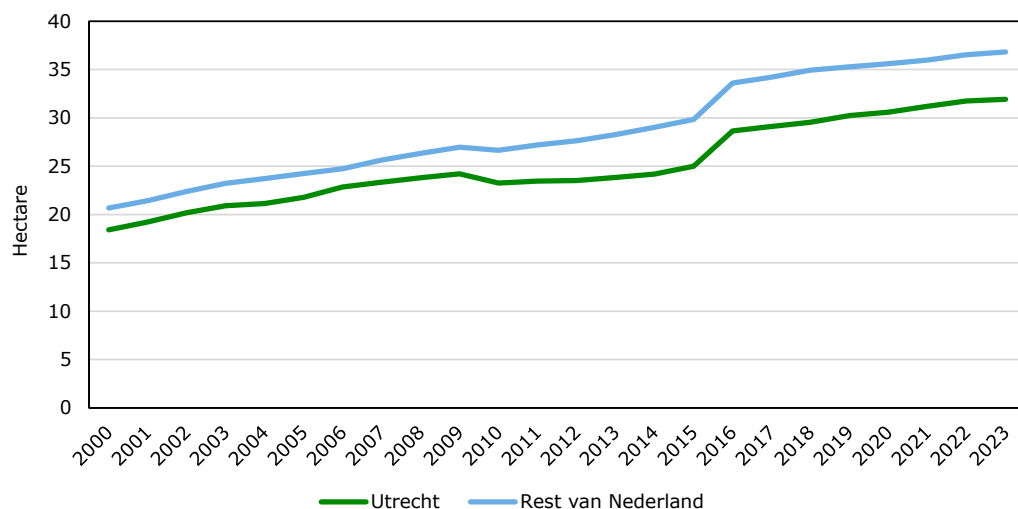

Figuur 2.3 Gemiddelde standaardverdien capaciteit land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

2.2. Areaal per bedrijf

De gemiddelde bedrijfsomvang gemeten in areaal cultuurgrond per bedrijf van land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht is lager dan in de rest van Nederland. In de provincie Utrecht nam de gemiddelde omvang toe van 18 ha in 2000 naar 32 ha in 2023. In dezelfde periode nam de omvang in de rest van Nederland toe van 21 naar 37 ha (figuur 2.4).

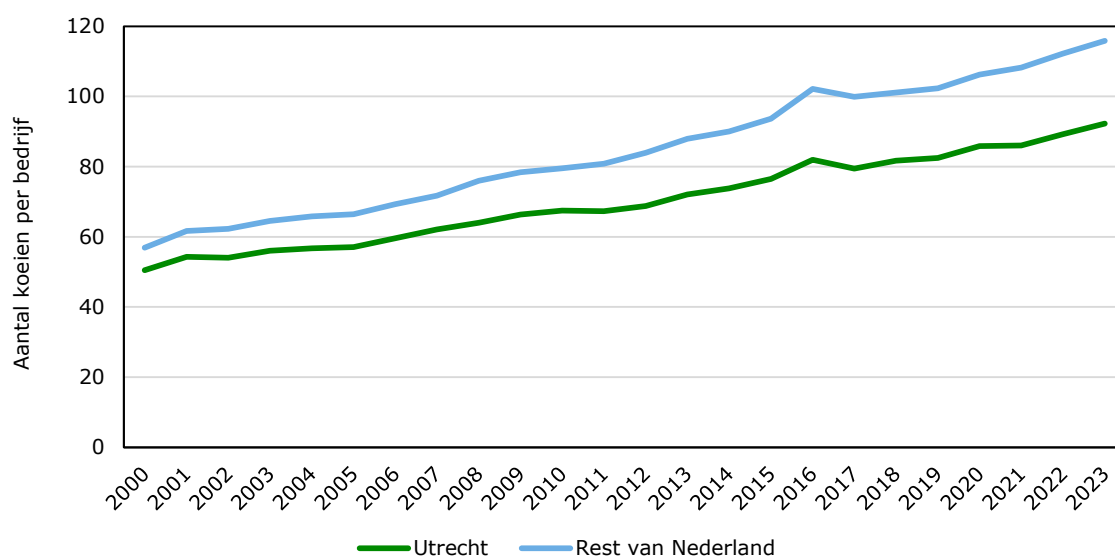

Figuur 2.4 Gemiddeld areaal cultuurgrond op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

2.3. Melkkoeien per bedrijf

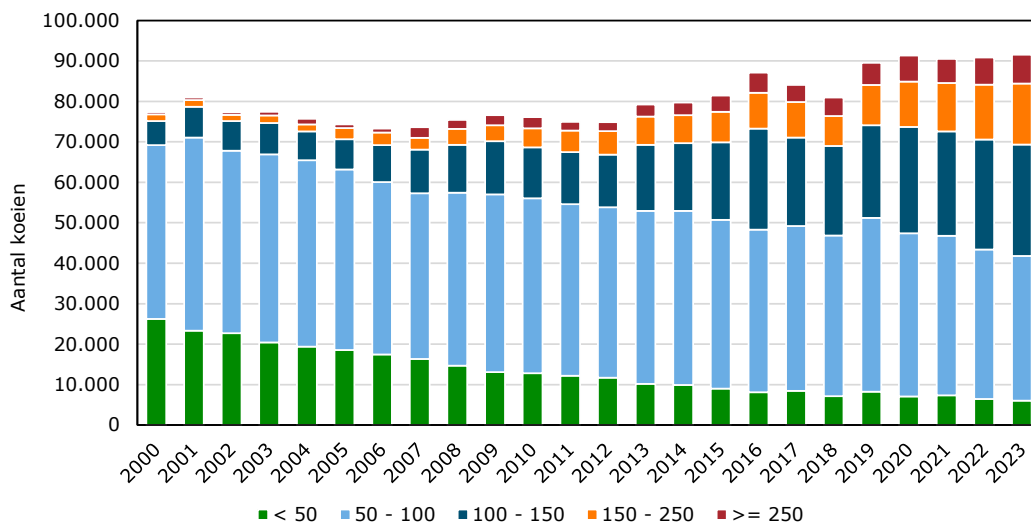
Figuur 2.5 laat de ontwikkeling van het gemiddelde aantal koeien per bedrijf zien. In de provincie Utrecht neemt dit toe van 51 tot 92 melkkoeien per bedrijf over de periode 2000-2023. In de rest van Nederland steeg de gemiddelde bedrijfsomvang sterker van 57 naar 116 melkkoeien per bedrijf. De melkveebedrijven in de provincie Utrecht zijn dus kleiner dan in de rest van Nederland. Een mogelijke verklaring hiervoor is het grotere aandeel biologische melkveebedrijven met gemiddeld minder koeien per bedrijf.

Figuur 2.5 Aantal melkkoeien per bedrijf op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

Het aantal koeien op bedrijven met minder dan 50 melkkoeien neemt af van ruim 26.000 naar iets meer dan 6.000 in het jaar 2023. In 2023 waren de meeste koeien te vinden op bedrijven met 50 tot 100 melkkoeien. Het aantal melkkoeien op bedrijven met 250 melkkoeien of meer stijgt tussen 2000 en 2023 van iets meer dan 500 naar ruim 7.000 melkkoeien (figuur 2.6).

Figuur 2.6 Aantal melkkoeien op melkveebedrijven in de provincie Utrecht naar aantal koeien per bedrijf

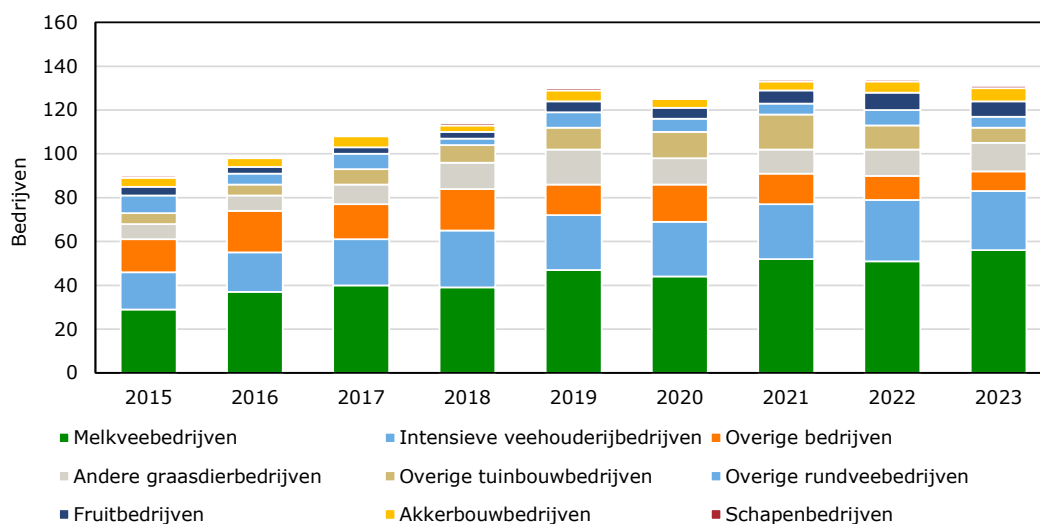
Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

3. Biologische landbouw

Deze paragraaf geeft inzicht in het aantal biologische bedrijven, biologisch areaal en aantal biologisch gehouden dieren.

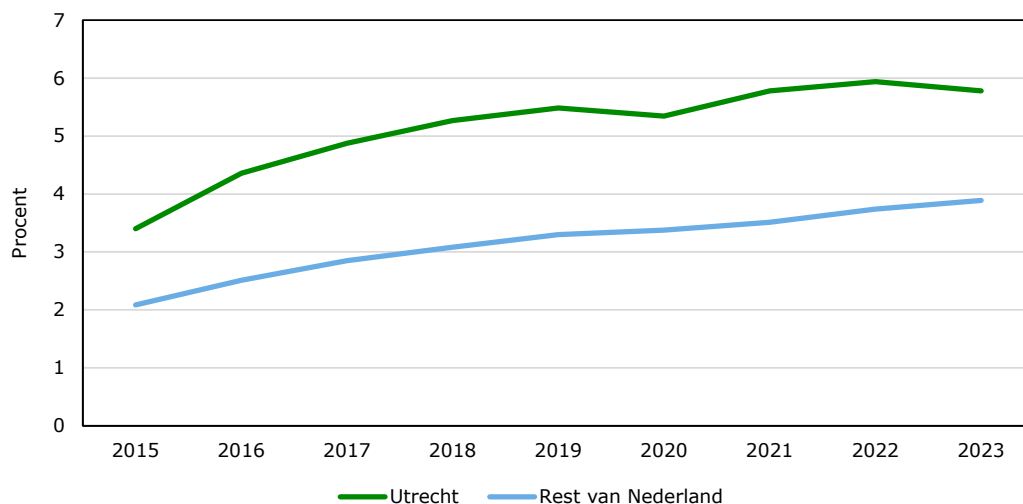
3.1. Bedrijven

Het aantal biologische bedrijven in de provincie Utrecht nam toe van 90 in 2015 naar 131 in 2023. Sinds het jaar 2019 is het aantal vrij stabiel. De meeste biologische bedrijven zijn melkveebedrijven en intensieve veehouderijbedrijven (figuur 3.1). In de provincie Utrecht was het aandeel biologische bedrijven in 2023 6%, dit aandeel is iets hoger dan in de rest van Nederland. In beide gebieden is het aandeel biologische bedrijven verdubbeld sinds 2000 (figuur 3.2).

Figuur 3.1 Aantal biologische land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

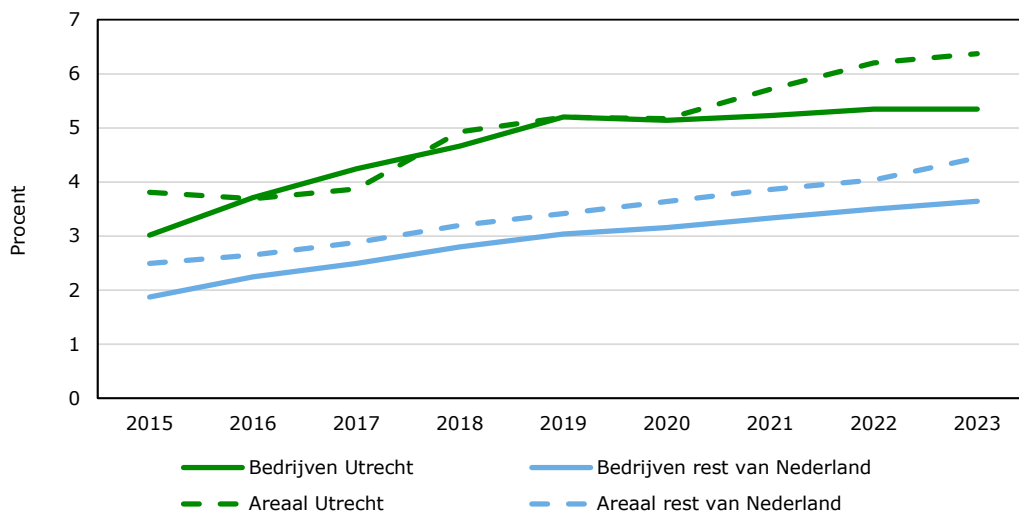

Figuur 3.2 Aandeel biologische land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

3.2. Arealen

Het aandeel bedrijven met biologische gewassen in de provincie Utrecht steeg in de periode 2015-2023 van 3 naar 5,3% (figuur 3.3). Ook in de rest van Nederland was een stijging te zien, al ligt het aandeel wel onder het aandeel in de provincie Utrecht. Ook het aandeel van biologische gewassen in het totale areaal ligt in de provincie Utrecht hoger. In 2023 was 6,4% van het areaal gewassen biologisch.

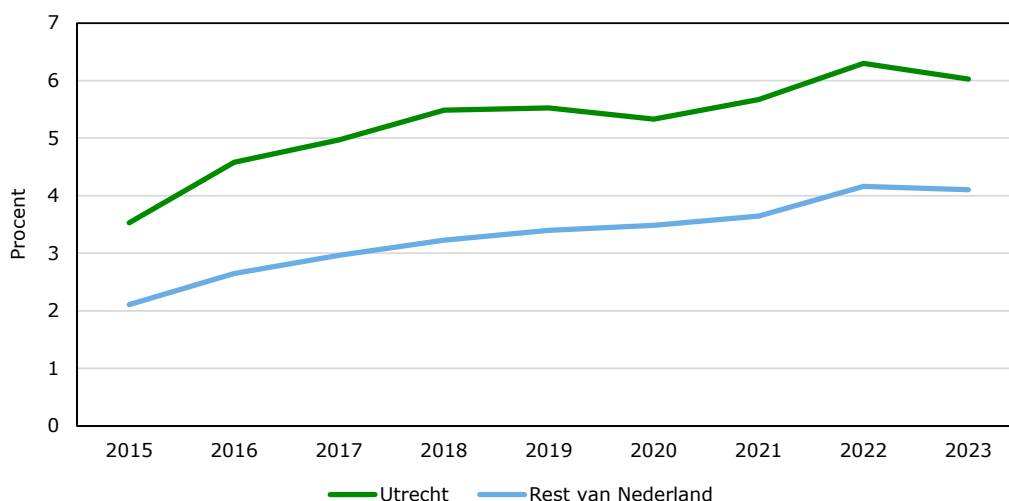

Figuur 3.3 Aandeel biologische land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

3.3. Vee­stapel

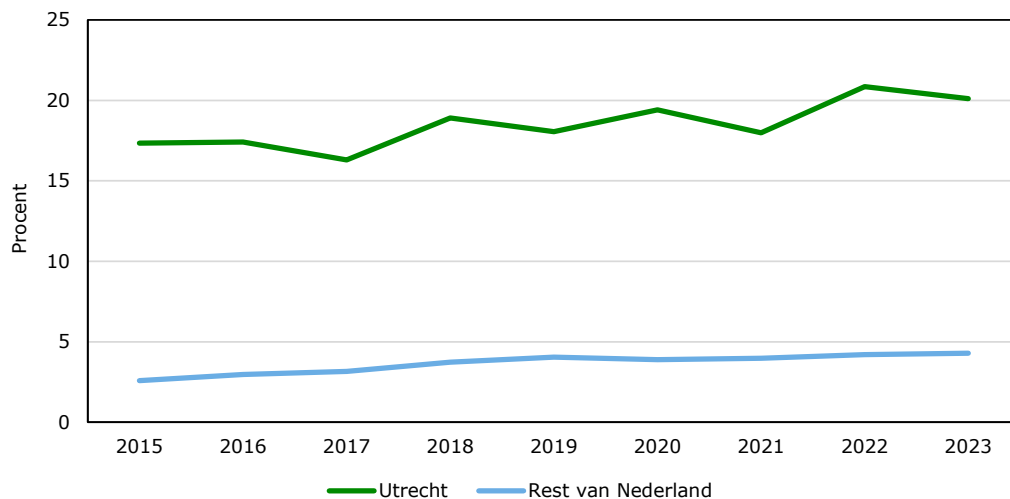
Het aandeel bedrijven met biologisch gehouden dieren ligt in de provincie Utrecht boven dat van de rest van Nederland. Het aandeel bedrijven met biologisch gehouden dieren bedraagt in 2023 in de provincie Utrecht 6%. Sinds 2015 is het aandeel bedrijven met biologisch gehouden dieren gestegen. In 2015 bedroeg het aandeel bedrijven met biologisch gehouden dieren in de provincie Utrecht nog 3,5%. De ontwikkeling is vergelijkbaar met de rest van Nederland (figuur 3.4).

Figuur 3.4 Aandeel land- en tuinbouwbedrijven met biologisch gehouden dieren in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

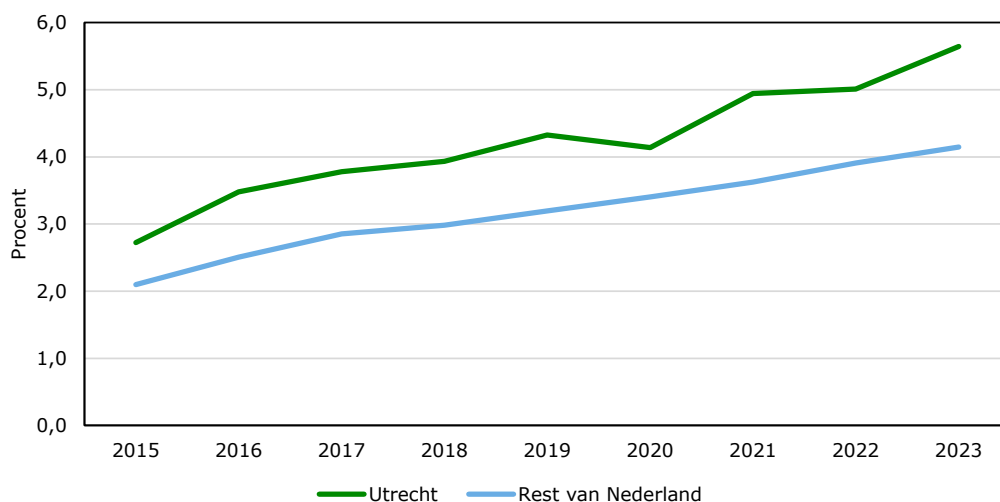
Het aandeel biologisch gehouden dieren ligt in de provincie Utrecht boven dat van de rest van Nederland. Het aandeel biologisch gehouden dieren bedraagt in 2023 in de provincie Utrecht ruim 20%. Sinds 2015 is het aandeel biologisch gehouden dieren gestegen, maar de stijging is kleiner dan de stijging van het aantal bedrijven. In 2015 bedroeg het aandeel biologisch gehouden dieren in de provincie Utrecht nog ruim 17%. De ontwikkeling is vergelijkbaar met de rest van Nederland (figuur 3.5). De reden dat het aandeel biologisch gehouden dieren hoger is in de provincie Utrecht heeft te maken met de verhouding in het aantal biologische pluimveebedrijven ten opzichte van de overige biologische veebedrijven. In figuur 3.7 gaat nader in op het aandeel biologische gehouden melkkoeien.

Figuur 3.5 Aandeel biologisch gehouden dieren in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

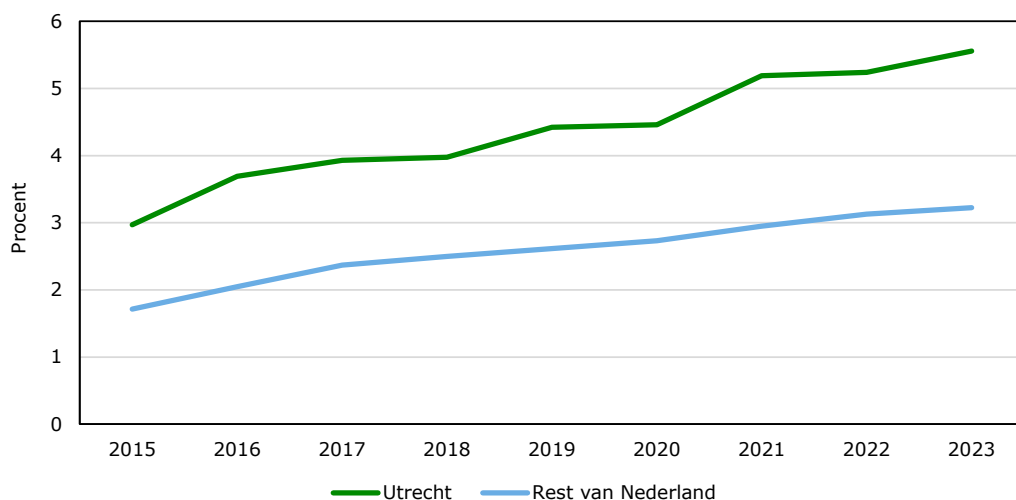
Het aandeel biologische melkveebedrijven ligt in de provincie Utrecht boven dat van de rest van Nederland. Het aandeel melkveebedrijven met biologisch gehouden melkkoeien bedraagt in 2023 in de provincie Utrecht 5,6%. Sinds 2015 is het aandeel biologische melkveebedrijven gestegen. In 2015 bedroeg het aandeel melkveebedrijven met biologisch gehouden dieren in de provincie Utrecht nog 2,7%. De ontwikkeling is vergelijkbaar met de rest van Nederland (figuur 3.6).

Figuur 3.6 Aandeel biologische melkveebedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Het aandeel biologisch gehouden melkkoeien op melkveebedrijven ligt in de provincie Utrecht boven dat van de rest van Nederland. Dit aandeel bedraagt in 2023 in de provincie Utrecht 5,6%. Sinds 2015 is het aandeel gestegen. In 2015 bedroeg het aandeel biologisch gehouden melkkoeien op melkveebedrijven in de provincie Utrecht nog 3,0%. De ontwikkeling is vergelijkbaar met de rest van Nederland (figuur 3.7).

Figuur 3.7 Aandeel biologisch gehouden melkkoeien op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

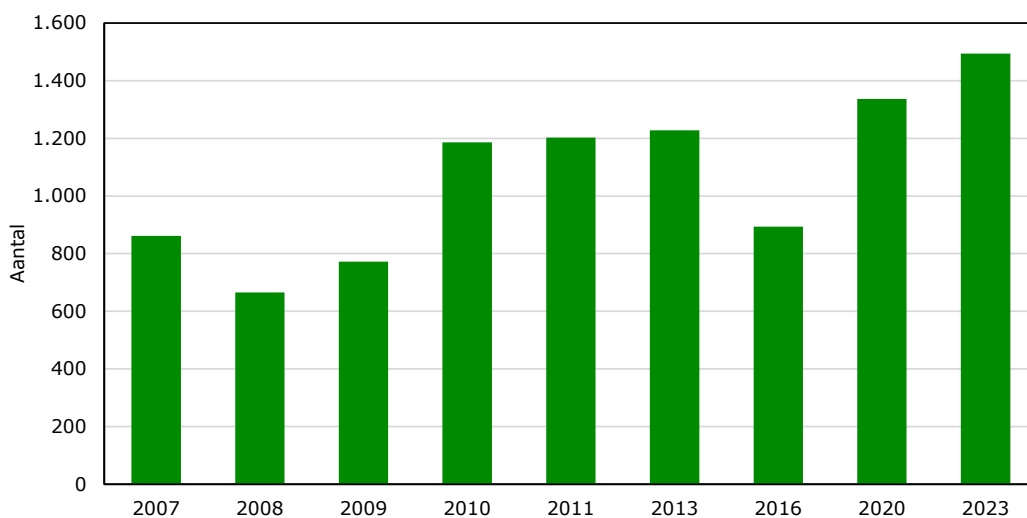
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

4. Multifunctionele landbouw

Deze paragraaf geeft inzicht in het aantal bedrijven met multifunctionele landbouw. Multifunctionele landbouw is een verzamelbegrip voor bedrijven die hun agrarische productie en omgeving combineren met het leveren van diensten aan de samenleving: zorglandbouw, boerderijeducatie, boerderijwinkels, agrarische kinderopvang, agrarisch natuurbeheer en agrotourisme. Bij al deze diensten gaat het om de relatie tussen de boerderij en burgers/consumenten. Multifunctionele landbouw is dus het (her)verbinden van de landbouw en de samenleving.

4.1. Bedrijven

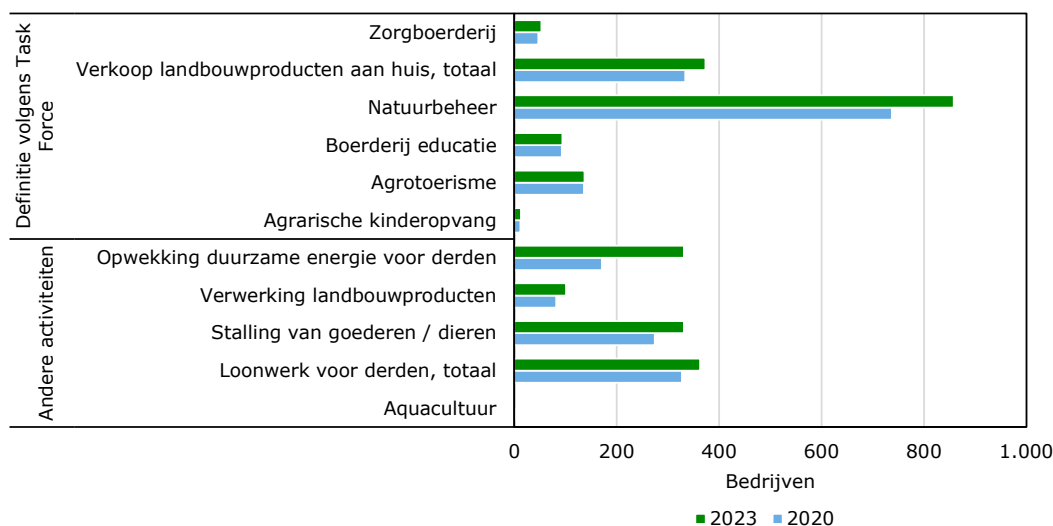
In 2023 waren er in de provincie Utrecht 1.494 land- en tuinbouwbedrijven met minimaal 1 verbredingsactiviteit. Het aantal Utrechtse bedrijven met minimaal 1 verbredingsactiviteit vertoont een stijgende tendens. De daling in 2016 wordt veroorzaakt door een veranderende vraagstelling op het gebied van recreatie, natuurbeheer en opwekking eigen energie (figuur 4.1). In de CBS-Landbouwtelling zijn met regelmaat vragen opgenomen die zich specifiek op verbredingsactiviteiten richten. In 2016 zijn de vragen per abuis niet aan alle bedrijven voorgelegd. Mede hierdoor wijkt het aantal verbrede bedrijven in 2016 sterk af van de andere jaren.

Figuur 4.1 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht met minimaal 1 verbredingsactiviteit

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

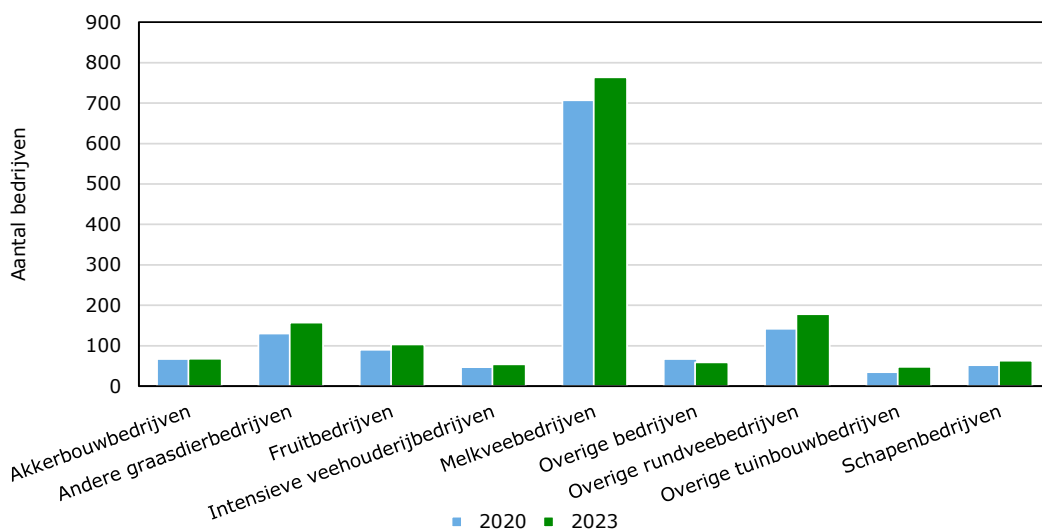
Het grootste aantal bedrijven met een verbredingsactiviteit in de provincie Utrecht komt voor bij natuurbeheer (858 in 2023). Aquacultuur komt niet voor, er zijn 13 bedrijven met agrarische kinderopvang. Huisverkoop staat op de tweede plaats met 373 bedrijven in 2023. Vlak daarachter volgen werk voor derden en stalling van goederen/dieren die beide ook boven de 300 bedrijven uitkomen (figuur 4.2).

Figuur 4.2 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht naar type verbredingsactiviteit

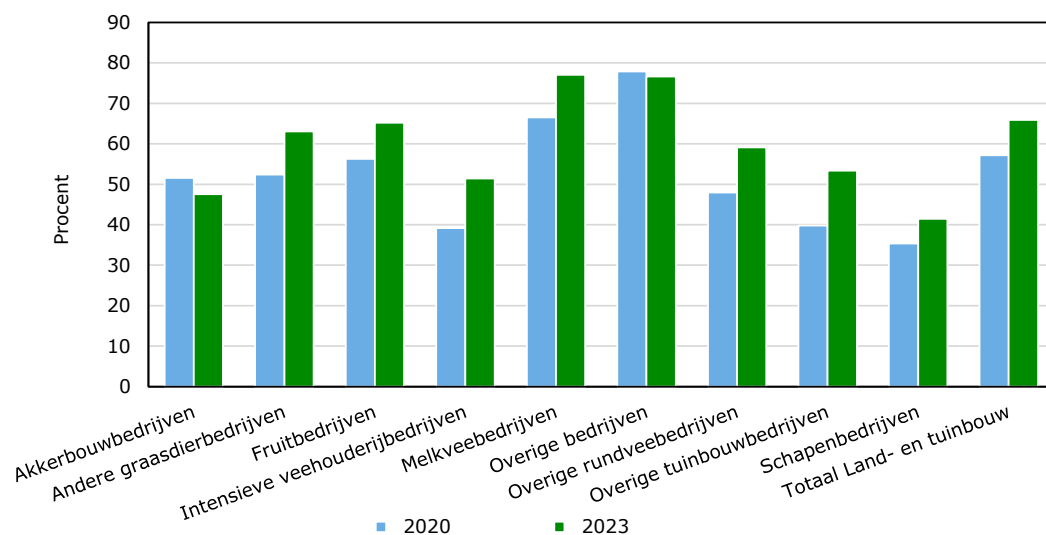
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Bedrijven in de provincie Utrecht met minimaal 1 verbredingsactiviteit zijn meestal melkveebedrijven. Gevolgd door overige rundvee- en andere graasdierbedrijven. Op melkveebedrijven en overige bedrijven met minimaal 1 verbredingsactiviteit in 2023 is het aandeel het hoogst met 77%. Op fruit- en andere graasdierbedrijven ligt dit aandeel nog boven de 60%. Op de schapenbedrijven is deze met 41% het laagst in 2023. Op de meeste bedrijfstypen is het aandeel tussen 2020 en 2023 gestegen behalve bij de akkerbouw- en overige bedrijven (figuren 4.3 en 4.4).

Figuur 4.3 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht met minimaal 1 verbredingsactiviteit naar bedrijfstype

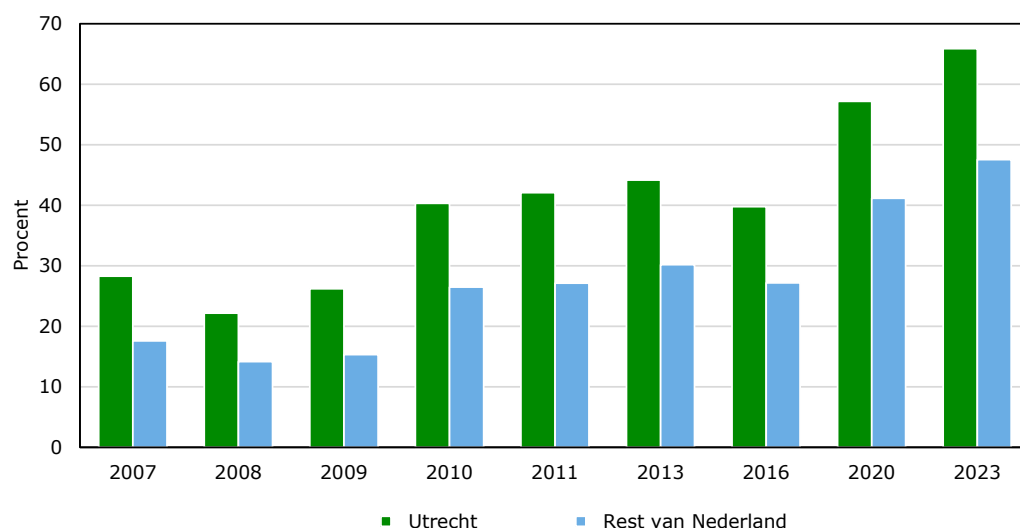
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Figuur 4.4 Aandeel land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht met minimaal 1 verbredingsactiviteit naar bedrijfstype

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In de provincie Utrecht is het aandeel bedrijven met een verbredingsactiviteit hoger dan in de rest van Nederland (figuur 4.5).

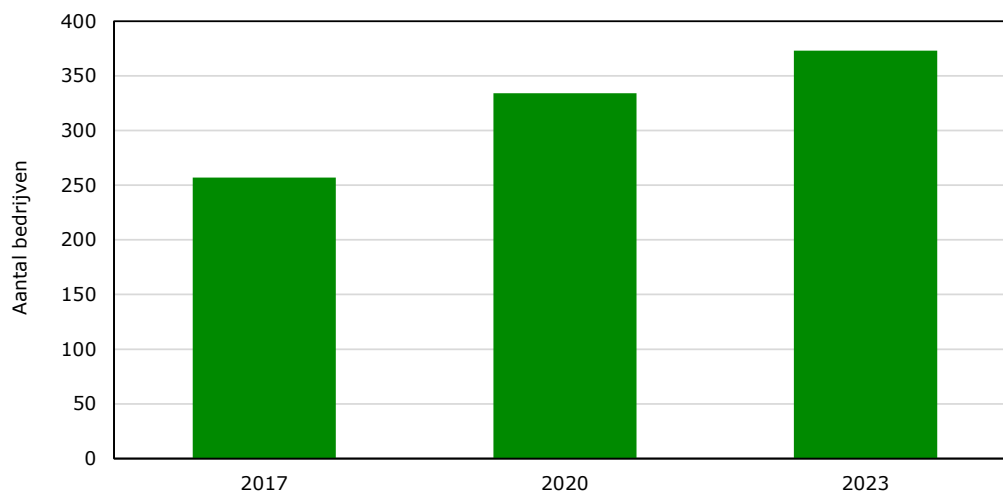

Figuur 4.5 Vergelijking aandeel land- en tuinbouwbedrijven met een verbredingsactiviteit tussen de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

4.2. Korte keten

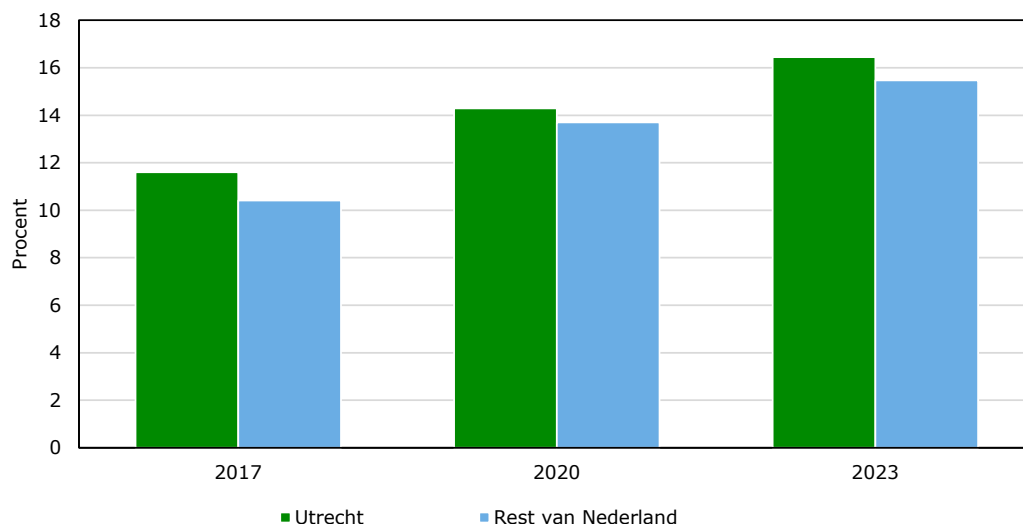
De korte keten is gedefinieerd als een toeleveringsketen waar de producten direct of via maximaal één tussenschakel van de producent aan de consument worden geleverd. Het aantal bedrijven in de provincie Utrecht met korte keten is tussen 2017 en 2023 toegenomen van 257 naar 373. Dit is een toename van 45% in 6 jaar (figuur 4.6).

Figuur 4.6 Aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht met een korte keten

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

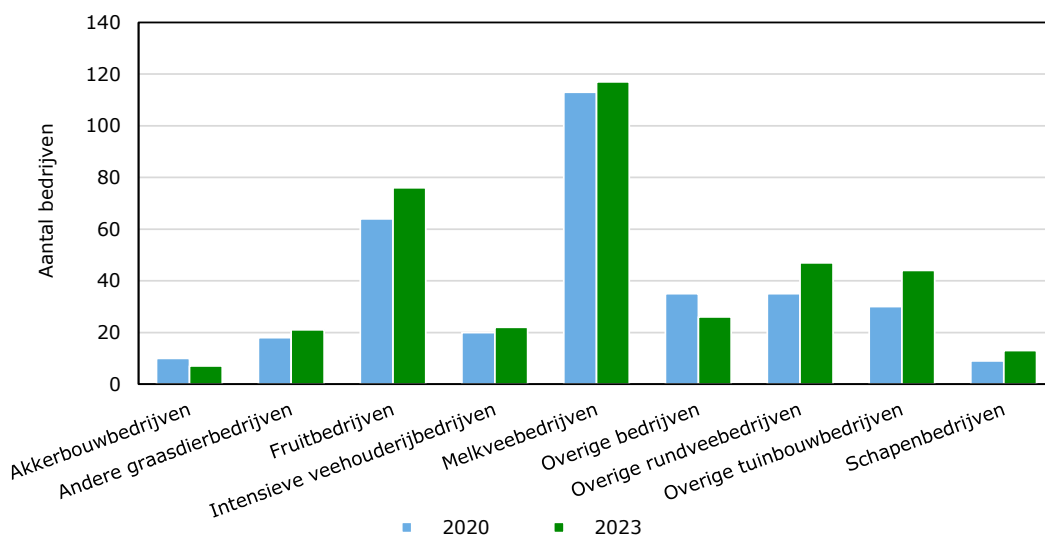
Net als bij het totaal aandeel bedrijven met multifunctionele landbouw ligt het aandeel bedrijven met korte ketens in de provincie Utrecht hoger dan in de rest van Nederland. In de provincie Utrecht heeft 16% van de bedrijven in 2023 een korte keten. In de rest van Nederland is dat 1 procentpunt lager (figuur 4.7).

Figuur 4.7 Aandeel Utrechtse land- en tuinbouwbedrijven met korte keten en vergelijking met de rest van Nederland

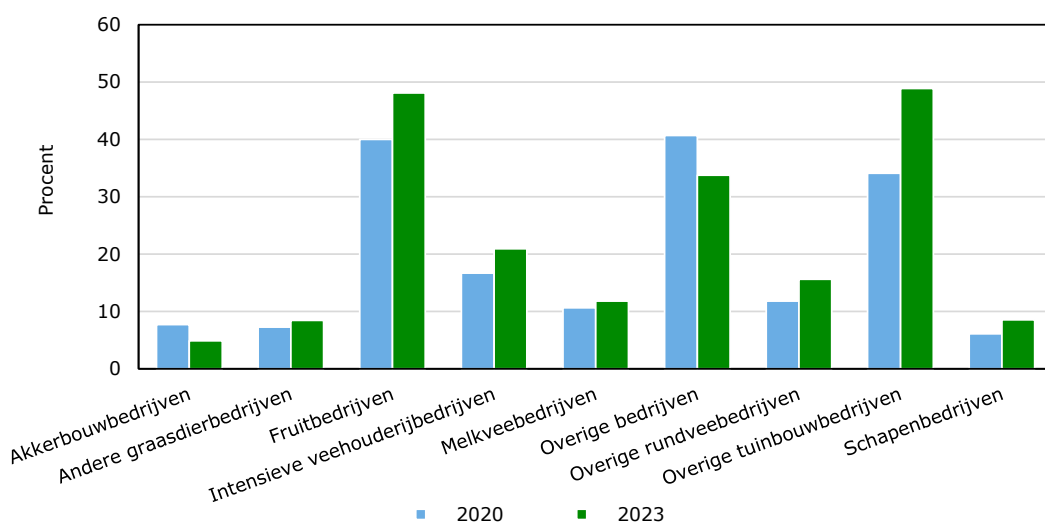
Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Het aantal bedrijven met korte keten is het hoogst bij de melkveebedrijven gevolgd door de fruitbedrijven. Het aantal bedrijven neemt bij vrijwel alle bedrijfstypes toe tussen 2020 en 2023, behalve bij de akkerbouw- en overige bedrijven (figuur 4.8 en figuur 4.9).

Figuur 4.8 Aantal land- en tuinbouwbedrijven met een korte keten in de provincie Utrecht naar bedrijfstype

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Figuur 4.9 Aandeel land- en tuinbouwbedrijven met een korte keten in de provincie Utrecht naar bedrijfstype

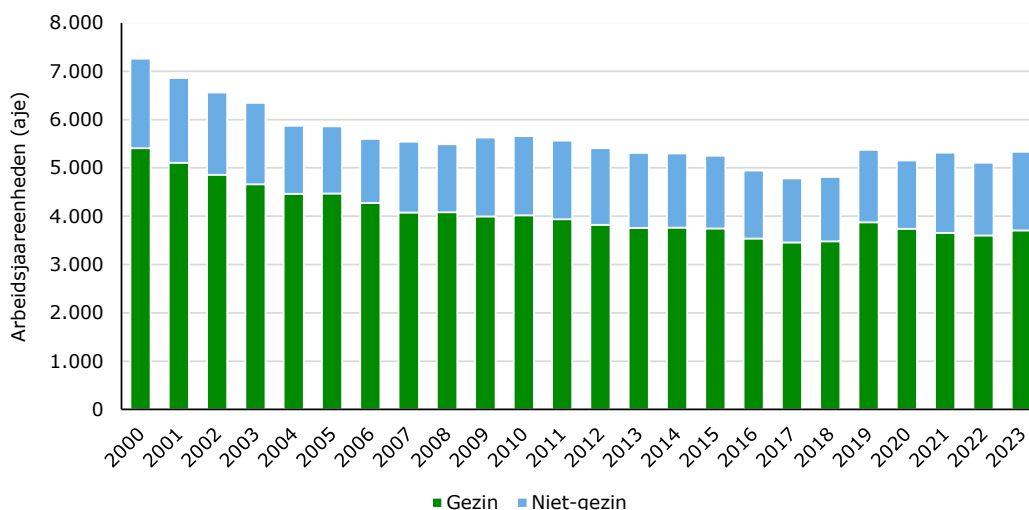
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

5. Arbeidsinzet

Deze paragraaf geeft inzicht in de arbeidsinzet op land- en tuinbouwbedrijven. De arbeidsinzet wordt uitgedrukt in arbeidsjaareenheden (aje). Dat is een maat voor de werkgelegenheid, uitgedrukt in voltijdbanen. Een arbeidskracht die 2.000 uur of meer werkt, wordt gezien als 1 aje. In dit kengetal is (een deel van de) flexibele arbeid opgenomen, het totaal aan flexibele arbeid is lastig vast te stellen omdat de inzet is beperkt tot piekperioden en er geen jaarrondbanen zijn. Een arbeidskracht die minder dan 2.000 uur werkt, wordt naar rato van het aantal uren dat er gewerkt wordt, omgerekend naar arbeidsjaareenheden. Een belangrijk deel van de arbeid op agrarische bedrijven wordt geleverd door de ondernemers en hun gezinsleden. Dit betreft onbetaalde arbeid (ook bij ondernemingen met rechtspersoonlijkheid (bv) worden de uren die door de ondernemer zijn gemaakt, meegerekend als onbetaalde arbeid).

5.1. Land- en tuinbouw

Op de land- en tuinbouwbedrijven wordt het grootste deel van de arbeid geleverd door de ondernemer(s) en de gezinsleden. In 2023 was dat 3.700 aje. De inzet van niet-gezinsleden bedroeg ruim 1.600 aje. In 2000 lag de inzet bijna 2.000 aje hoger dan in 2023 (figuur 5.1). De afname in het aantal aje wordt verklaard door de afname in het aantal bedrijven.

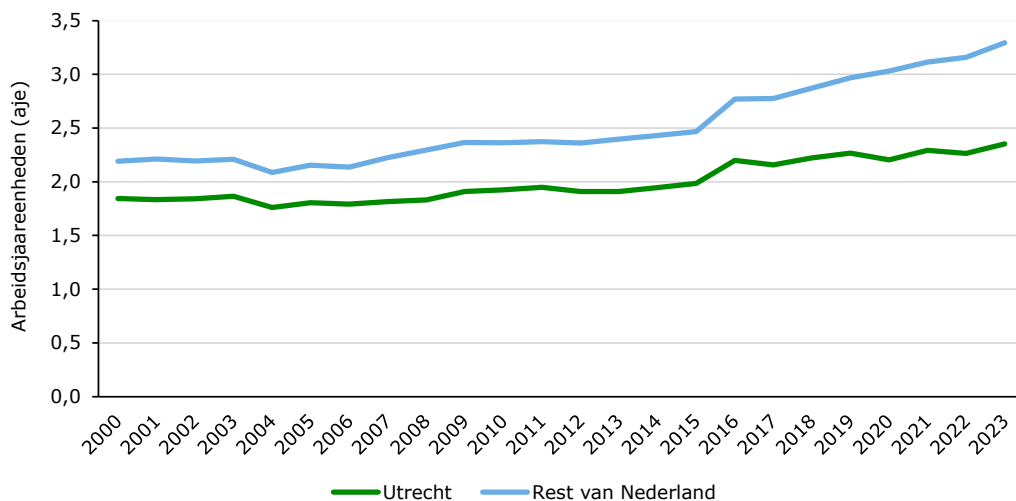

Figuur 5.1 Arbeidsinzet op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

De arbeidsinzet op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht was in het jaar 2000 1,8 aje per bedrijf (figuur 5.2). De inzet nam toe tot 2,4 aje in 2023. In de rest van Nederland ligt de gemiddelde arbeidsinzet hoger dan in de provincie Utrecht, het verschil nam in de loop der jaren toe. Een belangrijke verklaring voor het verschil in arbeidsproductiviteit tussen de provincie Utrecht en de rest van Nederland zijn de verschillen in bedrijfsopzet. In de provincie Utrecht zijn bijvoorbeeld maar beperkt glastuinbouwbedrijven aanwezig. De glastuinbouw is echter een sector met een hoge arbeidsproductiviteit.

De benodigde arbeid per bedrijf neemt enerzijds toe door de groei van de bedrijfsomvang en daalt anderzijds door toename van de arbeidsproductiviteit. Het eerste effect is iets groter waardoor over een langere periode gezien de gemiddelde arbeidsbezetting per bedrijf is gestegen. In 2016 vond een sprong plaats door een verandering in de registratie van bedrijven, waardoor een groot aantal zeer kleine bedrijven met weinig arbeidskrachten wegviel.

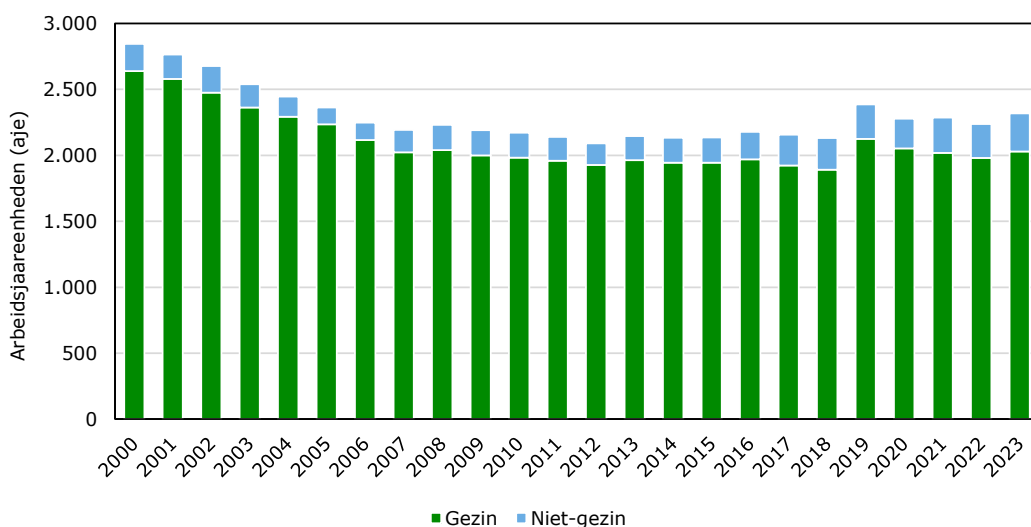

Figuur 5.2 Gemiddelde arbeidsinzet per bedrijf op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

5.2. Melkveehouderij

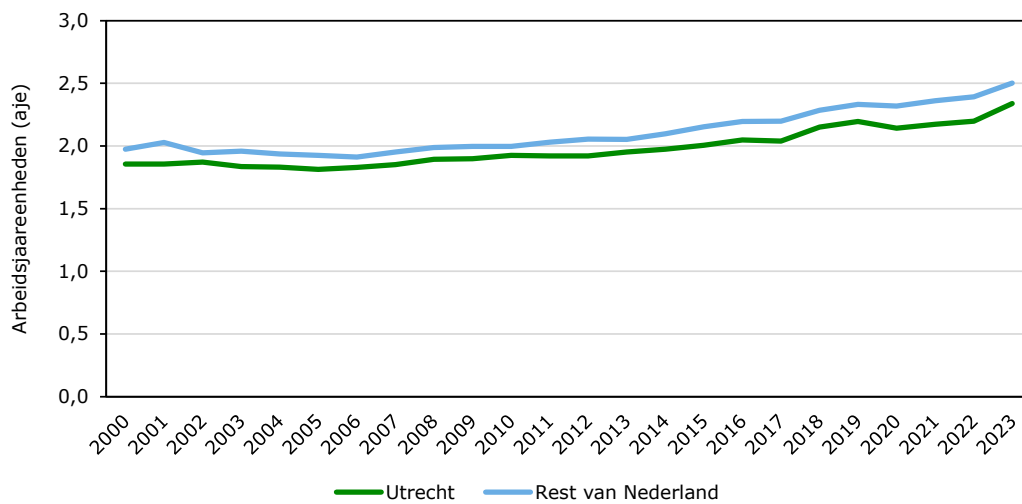
Op melkveebedrijven wordt het overgrote deel van de arbeidsinzet geleverd door de gezinsleden, ruim 2.000 ajé in 2023 tegenover bijna 300 door niet-gezinsleden (figuur 5.3).

Figuur 5.3 Arbeidsinzet op melkveebedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

De ontwikkeling van het aantal ajé per melkveebedrijf in de provincie Utrecht en de rest van Nederland is vergelijkbaar (figuur 5.4). De arbeidsinzet nam toe van iets minder dan 2 ajé per bedrijf naar 2,3 in de periode 2000-2023.

Figuur 5.4 Gemiddelde arbeidsinzet per bedrijf op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en rest van Nederland

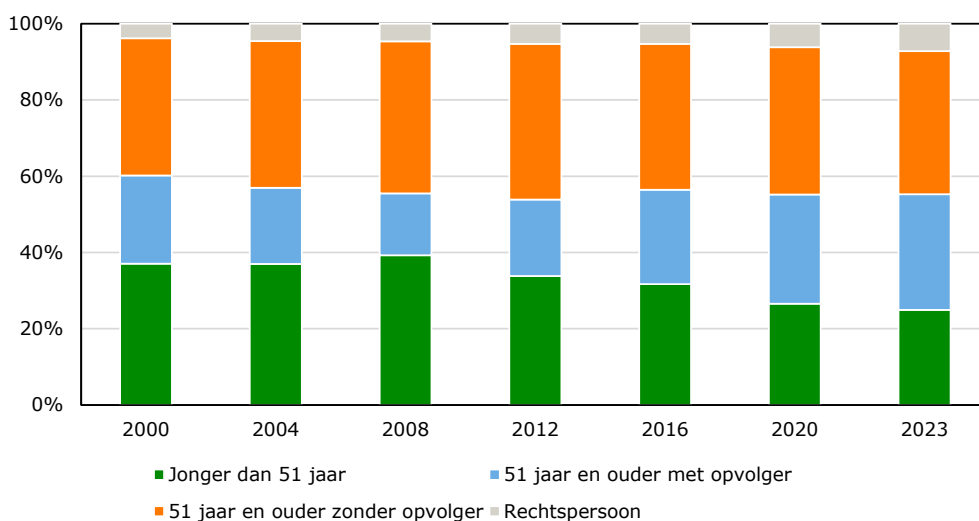
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

6. Leeftijd en opvolging

Deze paragraaf geeft inzicht in de opvolgingssituatie op land- en tuinbouwbedrijven. De opvolgingssituatie per bedrijf wordt drie keer in de tien jaar uitgevraagd in de CBS-Landbouwtelling, als onderdeel van de Gecombineerde Opgave. Bij de persoonlijke ondernemingen (dus niet bij de rechtspersonen) met een bedrijfshoofd van 51 jaar of ouder, wordt gevraagd of er een opvolger aanwezig is. De vraag wordt ook met 'ja' beantwoord als de opvolger al als bedrijfshoofd in het bedrijf deelneemt. Bij deze indicator wordt ook inzicht gegeven in het aantal bedrijven met een bedrijfshoofd dat jonger is dan 51 jaar en in bedrijven dat als rechtspersoon te boek staat.

6.1. Land- en tuinbouw

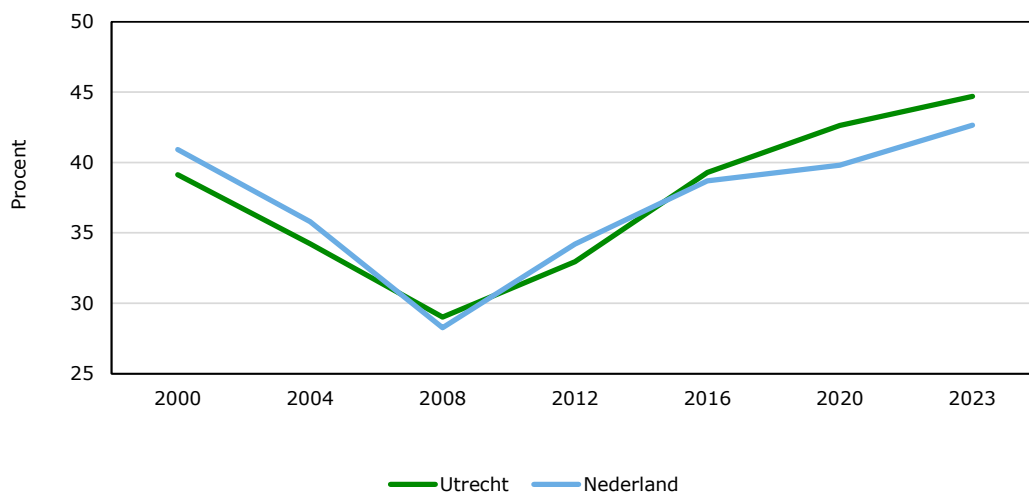
Het aandeel bedrijven met opvolger in de provincie Utrecht is na een daling tussen 2000 en 2008 in de periode daarna weer toegenomen en bedraagt in 2023 ruim 30% van de bedrijven. In 2023 geven 840 bedrijven met een ondernemer van 51 jaar of ouder geen opvolger te hebben. Dat aandeel is vergelijkbaar met de jaren daarvoor (figuur 6.1).

Figuur 6.1 Opvolgingssituatie van land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

In figuur 6.2 wordt het aandeel bedrijven getoond met een ondernemer van 51 jaar of ouder die hebben aangegeven wel of geen opvolger te hebben. Het aandeel bedrijven met een ondernemer van 51 jaar en ouder met opvolger is na een daling tussen 2000 en 2008 in de periode daarna weer toegenomen en bedraagt in 2023 45%. Het ligt hiermee 2 procentpunten hoger dan in de rest van Nederland.

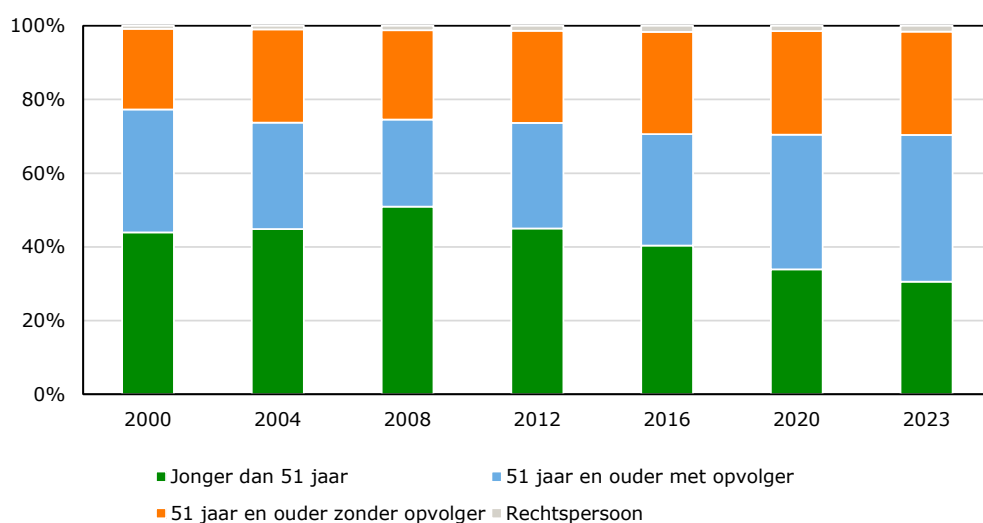

Figuur 6.2 Aandeel land- en tuinbouwbedrijven met een ondernemer van 51 jaar en ouder met opvolger in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

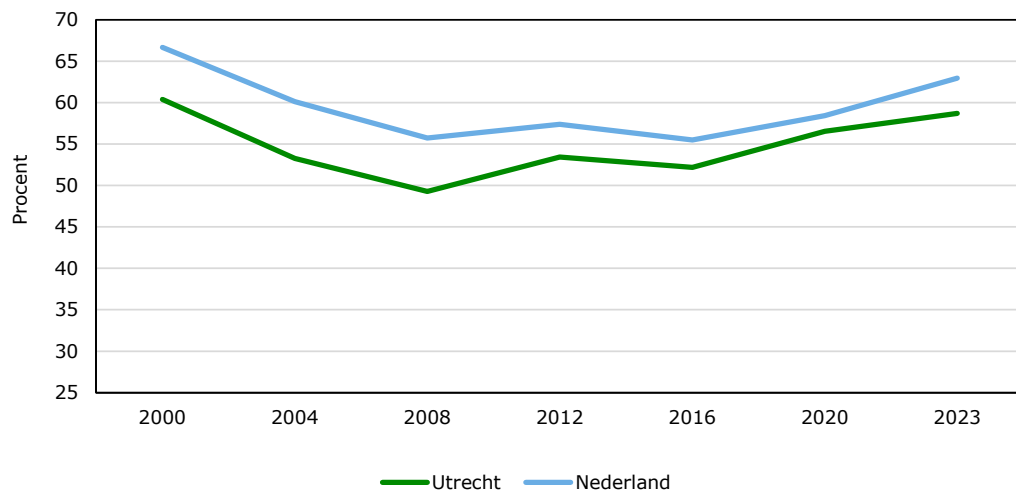
6.2. Melkveehouderij

Het aandeel melkveebedrijven met opvolger is na een daling tussen 2000 en 2008 in de periode daarna weer toegenomen en bedraagt in 2023 bijna 40%. Het ligt hiermee 10 procentpunten hoger dan gemiddeld voor de Utrechtse land- en tuinbouwbedrijven (figuur 6.3). Het aandeel bedrijven met een ondernemer van 51 jaar of ouder met opvolger is na een daling tussen 2000 en 2008 in de periode daarna per saldo weer toegenomen bij de melkveebedrijven en bedraagt in 2023 59%. Het ligt hiermee 4 procentpunten lager dan in de rest van Nederland (figuur 6.4).

Figuur 6.3 Opvolgsituatie van melkveebedrijven in de provincie Utrecht

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

Figuur 6.4 Aandeel melkveebedrijven met een ondernemer van 51 jaar en ouder met opvolger in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

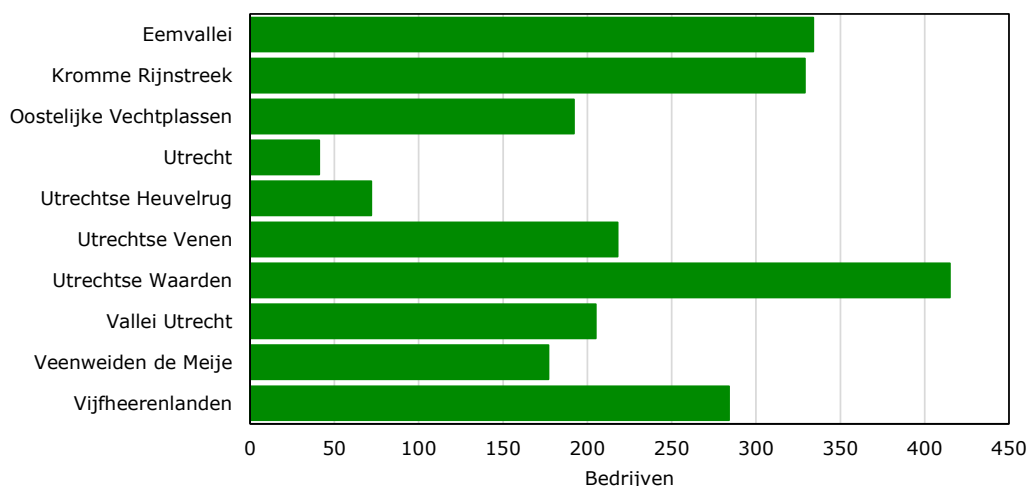
Bron: CBS-Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.

7. Landbouwstructuur naar UPLG-gebied

Deze paragraaf geeft inzicht in het aantal biologische bedrijven, biologisch areaal en aantal biologisch gehouden dieren naar UPLG-gebieden.

7.1. Bedrijven

In de Utrechtse Waarden liggen de meeste land- en tuinbouwbedrijven. In 2023 zijn in die regio 415 land- en tuinbouwbedrijven gevestigd (figuur 7.1). De minste bedrijven liggen op de Utrechtse heuvelrug en de gemeente Utrecht.

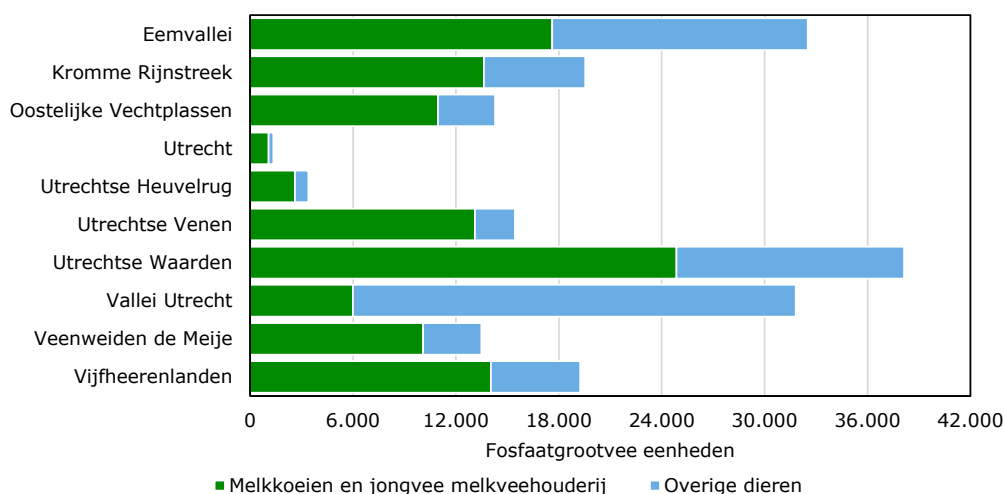

Figuur 7.1 Aantal land- en tuinbouwbedrijven naar UPLG-gebieden in 2023

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

7.2. Veebestand en veebezetting

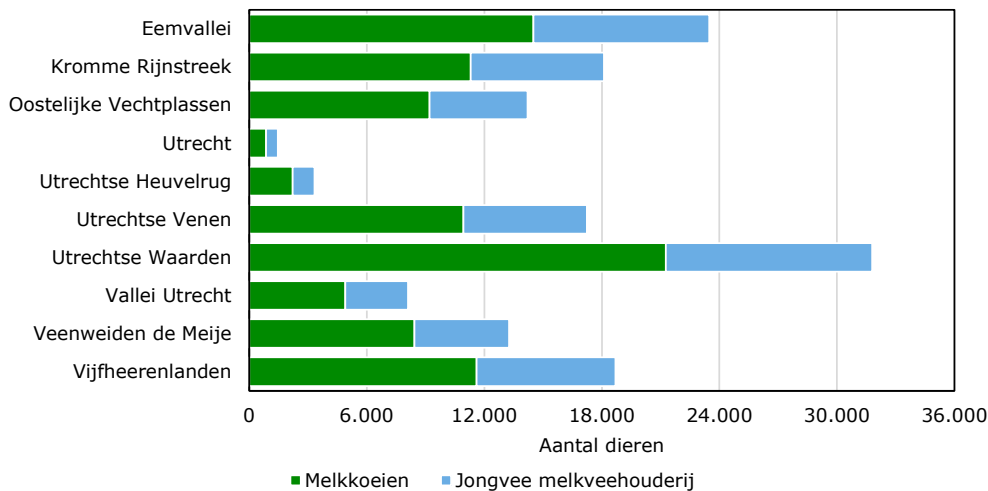
In figuur 7.2. is het aantal fosfaatgrootvee-eenheden (GVE) getoond voor het jaar 2023 naar UPLG-gebied. Het aantal GVE op een bedrijf is de optelsom van het gemiddeld aanwezige aantal landbouwdieren op het bedrijf omgerekend naar de fosfaatproductie van één melkkoe. Basis voor de omrekeningen zijn de fosfaatproductienormen die in 2001 ten tijde van het Mineralen Aangiftesysteem (MINAS) werden gehanteerd. Zo telt een kalf voor 0,22 GVE mee in het totaal, en jongvee in de leeftijd van 1-2 jaar voor 0,44 GVE en een vleesvarken voor 0,18 GVE.

Figuur 7.2 Aantal fosfaatgrootvee-eenheden naar UPLG-gebieden in 2023

Bron: CBS-Landbouwelling, bewerking Wageningen Economic Research.

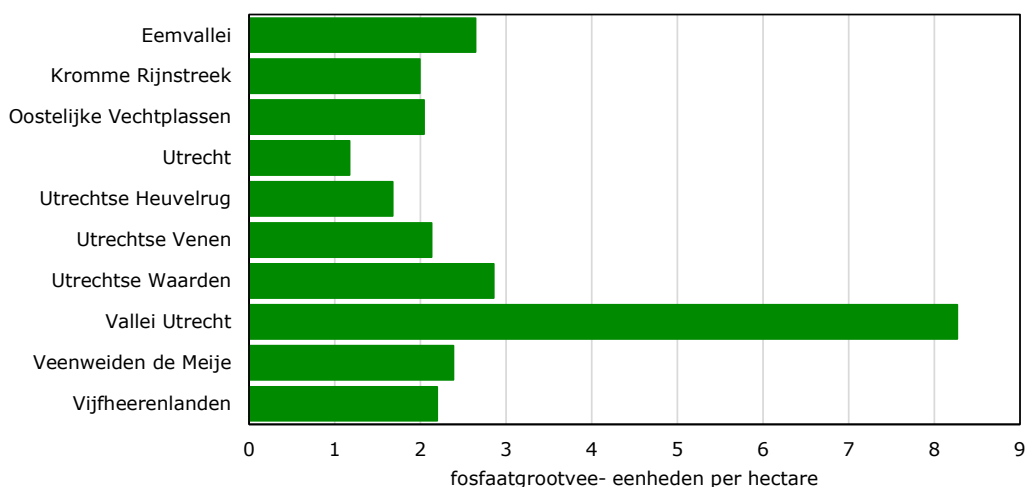
Het grootste gedeelte van de GVE's zitten in de melkveehouderij. In 2023 bedraagt dit aandeel voor de provincie Utrecht als totaal 60%. Er zijn echter grote verschillen tussen gebieden. In de Vallei Utrecht en de Eemvallei komt meer dan de helft van de GVE's uit andere sectoren dan de melkveehouderij (figuur 7.2). In figuur 7.3 is het aantal dieren in de melkveehouderij getoond, waarbij er onderscheid is gemaakt tussen het aantal melkkoeien en jongvee voor de melkveehouderij. In de Utrechtse Waarden staat relatief gezien het grootste gedeelte van de melkveestapel.

Figuur 7.3 Aantal dieren in de melkveehouderij naar UPLG-gebied in 2023

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

De veebezetting gemeten in fosfaatgrootvee-eenheden per hectare verschilt sterk tussen de UPLG-gebieden. Het gebied Vallei Utrecht springt eruit. In dat gebied is de intensieve veehouderij sterk vertegenwoordigd. Bij dat bedrijfstype is er relatief weinig cultuurgrond aanwezig en veel dieren. In 2023 is bijvoorbeeld het aantal fosfaatgrootvee-eenheden uit zowel de varkenshouderij als de leghennenhouders groter dan het aantal uit de melkveehouderij. Daarnaast is er relatief ook een groot aantal fosfaatgrootvee-eenheden dat afkomstig is uit de vaak wat minder grondgebonden vleeskalverhouderij.

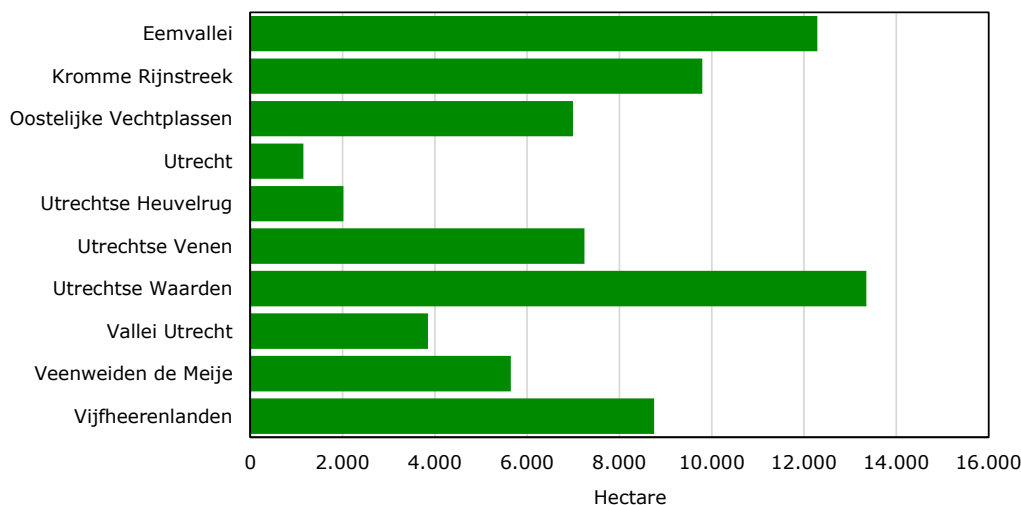

Figuur 7.4 Fosfaatgrootvee-eenheden per hectare naar UPLG-gebied in 2023

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

7.3. Arealen

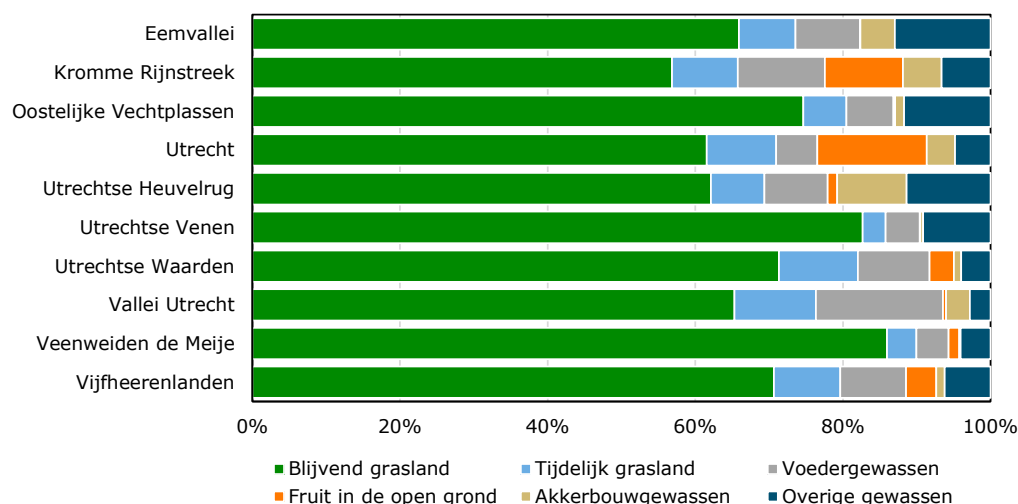
De meeste cultuurgrond ligt in de Utrechtse Waarden en de Eemvallei (figuur 7.5). Bijna een vijfde deel van de cultuurgrond in de provincie Utrecht is gelegen in de Utrechtse Waarden. Het areaal cultuurgrond is het kleinst in de gemeente Utrecht en de Utrechtse Heuvelrug.

Figuur 7.5 Areaal cultuurgrond naar UPLG-gebied in 2023

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

In alle UPLG-gebieden is grasland de belangrijkste gewasgroep (figuur 7.6). In de Utrechtse Venen en Veenweiden de Meije komt het meest permanent grasland en het minst tijdelijk grasland voor. Dit is ook logisch omdat de grond het minst voor andere doeleinden geschikt is en er geen reden is om grasland te scheuren. Er zijn voor de andere gewasgroepen grote verschillen in het aandeel van de andere gewasgroepen. In de gemeente Utrecht en de Kromme Rijnstreek is relatief veel fruit in de open grond. In de Vallei Utrecht staan relatief veel voedergewassen en het aandeel akkerbouwgewassen is relatief het hoogst op de Utrechtse Heuvelrug.

Figuur 7.6 Aandeel cultuurgrond naar gewasgroep en UPLG gebied in 2023

Bron: CBS-Landbouwteiling, bewerking Wageningen Economic Research.

8. Economie van het bedrijf

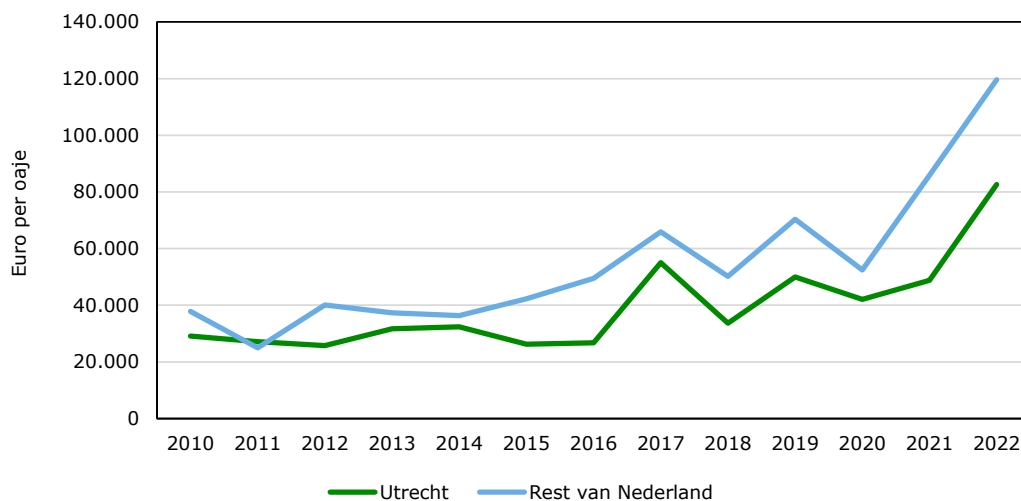
Deze paragraaf geeft inzicht in het inkomen, de solvabiliteit en de moderniteit van land- en tuinbouwbedrijven op basis van het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research.

8.1. Inkomen

Het inkomen uit bedrijf is de vergoeding die de ondernemers en hun huishoudens realiseren voor de inzet van eigen arbeid en kapitaal in het bedrijf. Het inkomen wordt berekend door de totale opbrengsten van het bedrijf te verminderen met de betaalde kosten en afschrijvingen en te vermeerderen met het saldo van buitengewone baten en lasten, zoals boekverschillen bij de verkoop van activa of incidentele schade-uitkeringen. Het kengetal wordt meestal uitgedrukt in euro's per onbetaalde arbeidsjaareenheid (oaje).³ Daarmee wordt het gekoppeld aan de hoeveelheid ingezette arbeid en is het beter over bedrijven heen te vergelijken. Centraal staat het gemiddelde resultaat van een groep bedrijven. Ook de spreiding wordt in beeld gebracht omdat de resultaten sterk verschillen tussen de bedrijven. De spreiding wordt aangegeven met behulp van de 20%- en de 80%-waarneming. Zestig procent van alle bedrijven heeft een inkomen dat tussen die twee grenslijnen ligt.

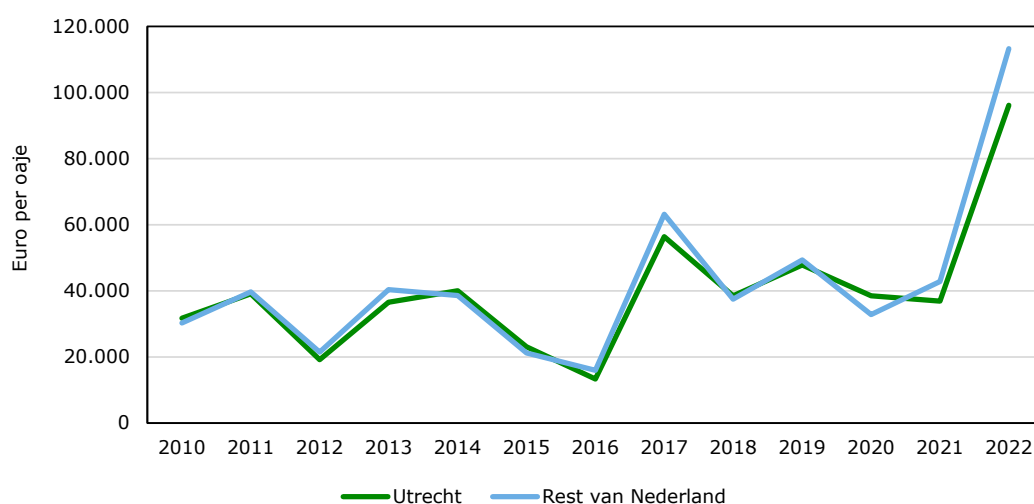
Het inkomen uit bedrijf per oaje ligt in de provincie Utrecht in bijna alle jaren over de periode 2010/2022 lager dan in de rest van Nederland (figuur 8.1). Dit komt doordat in de rest van Nederland de melkveebedrijven een minder groot aandeel hebben en o.a. de glastuinbouwbedrijven een groter aandeel. Op glastuinbouwbedrijven liggen de inkomens gemiddeld hoger dan op melkveebedrijven. Het gemiddelde land- en tuinbouwbedrijf verdiende in 2022 een inkomen van ruim 80 duizend euro per oaje. Er is nauwelijks verschil in inkomen op de Utrechtse melkveebedrijven in vergelijking met de rest van Nederland (figuur 8.2). Wel ligt in jaren met een bovengemiddeld inkomen (2017, 2021 en 2022) het inkomen in de rest van Nederland op een iets hoger niveau. Dit wordt veroorzaakt door de gemiddeld grotere omvang van de melkveebedrijven in de rest van Nederland. In 2022 steeg het inkomen op de bedrijven in de provincie Utrecht. Het kleinere aanbod wereldwijd van melk bij een sterk gestegen vraag naar zuivel stuwde de prijzen in 2022 omhoog, ook in Nederland. De gemiddeld ontvangen melkprijs voor gangbare (niet-biologische) melk is in 2022 met circa 47% gestegen. Ook de prijzen van verkochte kalveren en slachtkoeien zijn in 2022 verder gestegen na een prijsdaling in 2019 en 2020. Dat verklaart een forse toename in het inkomen bij de melkveebedrijven en dit zie je ook terug bij het gemiddelde land- en tuinbouwbedrijf van de provincie Utrecht.

³ De onbetaalde arbeidsinzet wordt uitgedrukt in arbeidsjaareenheden (aje). Arbeidsjaareenheden is een maat voor de werkgelegenheid, uitgedrukt in voltijdbanen. Een arbeidskracht die 2.000 uur of meer werkt, wordt gezien als 1 aje. In dit kengetal is (een deel van de) flexibele arbeid opgenomen; het totaal aan flexibele arbeid is lastig vast te stellen omdat de inzet is beperkt tot piekperiodes en er geen jaarrondbanen zijn. Een arbeidskracht die minder dan 2.000 uur werkt, wordt naar rato van het aantal uren dat hij/zij werkt, omgerekend naar arbeidsjaareenheden. Een belangrijk deel van de arbeid op agrarische bedrijven wordt geleverd door de ondernemers en hun gezinsleden. Dit betreft onbetaalde arbeid (ook bij ondernemingen met rechtspersoonlijkheid (bv) worden de uren die door de ondernemer zijn gemaakt, meegerekend als onbetaalde arbeid).

Figuur 8.1 Gemiddelde inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

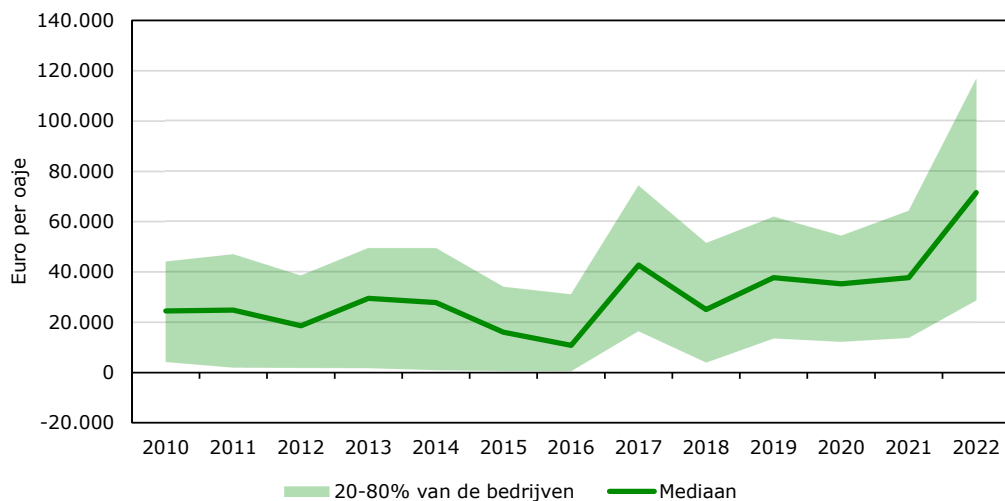
Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

Figuur 8.2 Gemiddelde inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

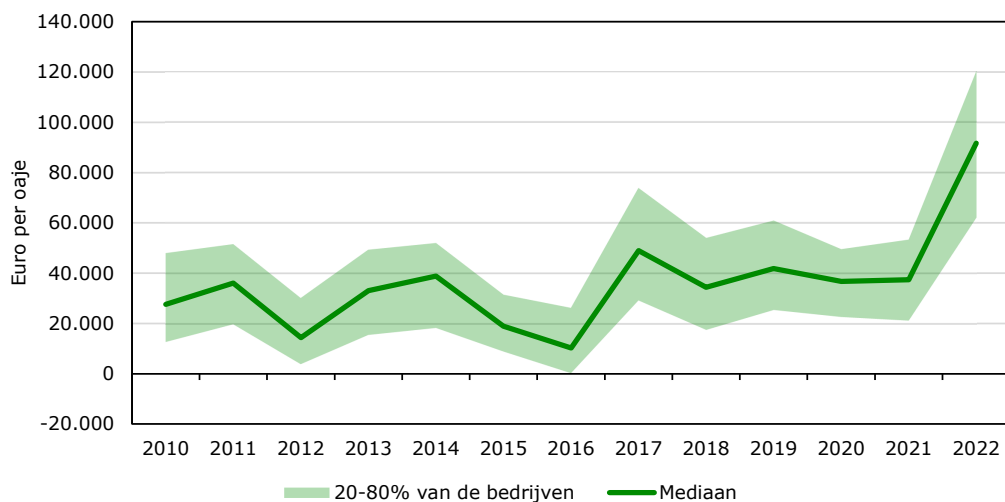
Tussen en ook binnen bedrijfstypen in de land- en tuinbouw zijn de verschillen in inkomen ieder jaar groot. De spreiding in het inkomen is vooral in jaren met een gemiddeld hoog inkomen groot (2017, 2022). In jaren met een laag inkomen is deze klein (2016). In 2022 was het gemiddelde inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje op land- en tuinbouwbedrijven voor 20% van de bedrijven lager dan 28.600 euro. Eén op de vijf bedrijven had in datzelfde jaar een inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje van 116.700 euro of hoger (figuur 8.3).

Figuur 8.3 Spreiding in inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

Bij melkveebedrijven is er eveneens een grote spreiding in het inkomen per onbetaalde aje (figuur 8.4). Omdat de melkveebedrijven een groot deel van de bedrijven vertegenwoordigen in de provincie Utrecht, is de ontwikkeling vergelijkbaar met de ontwikkeling van de totale land- en tuinbouwsector. De spreiding is minder groot, omdat in figuur 8.4 naar een homogenere groep van bedrijven wordt gekeken.

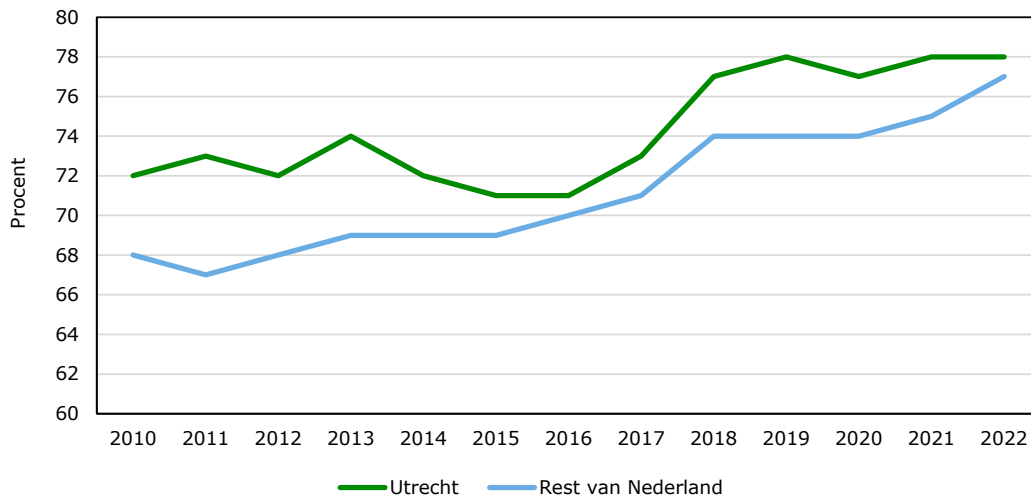

Figuur 8.4 Spreiding in inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid op melkveebedrijven in de provincie Utrecht

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

8.2. Solvabiliteit

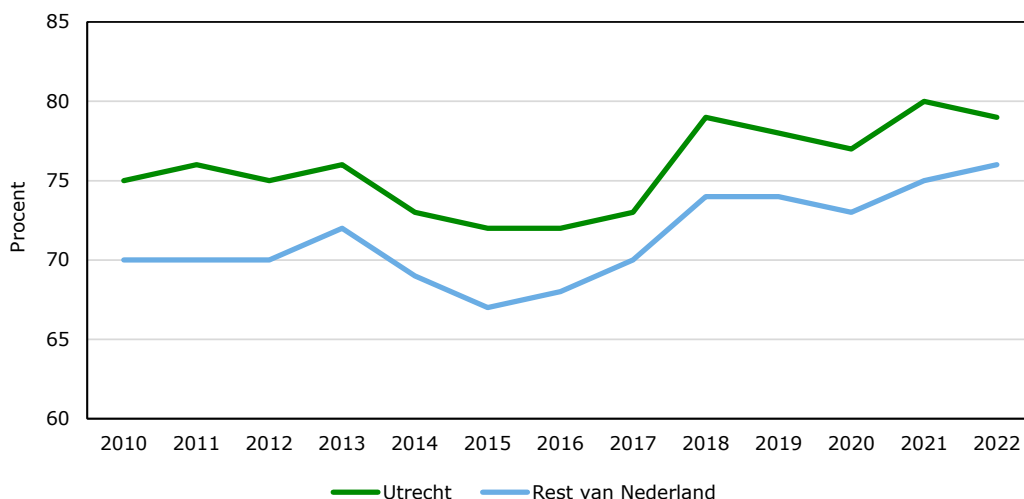
De solvabiliteit geeft aan welk deel het eigen vermogen uitmaakt van het totaal vermogen. De gemiddelde solvabiliteit op alle land- en tuinbouwbedrijven is zowel in de provincie Utrecht als in de rest van Nederland tussen 2010 en 2022 gestegen. Een belangrijkste verklaring hiervoor is de toename van het eigen vermogen door waardeestijging van de grond. De stijging is in de provincie Utrecht met 6 procentpunten geringer dan in de rest van Nederland (+9) (figuur 8.5). In 2022 bedroeg de gemiddelde solvabiliteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht 78%.

Figuur 8.5 Gemiddelde solvabiliteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

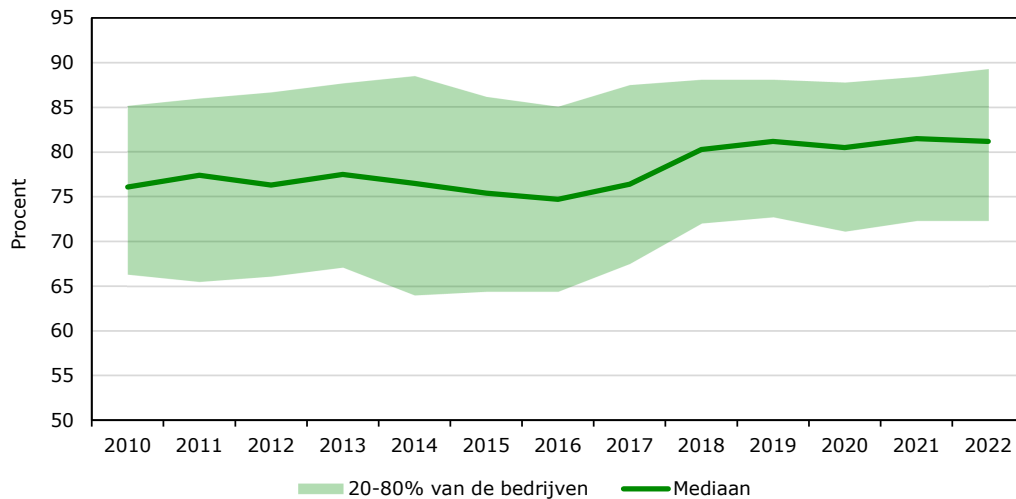
Bij melkveebedrijven is de solvabiliteit zowel in de provincie Utrecht als in de rest van Nederland tussen 2010 en 2022 gestegen. De stijging in die periode is in de provincie Utrecht met 4 procentpunten geringer dan in de rest van Nederland (+6) (figuur 8.6).

Figuur 8.6 Gemiddelde solvabiliteit op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

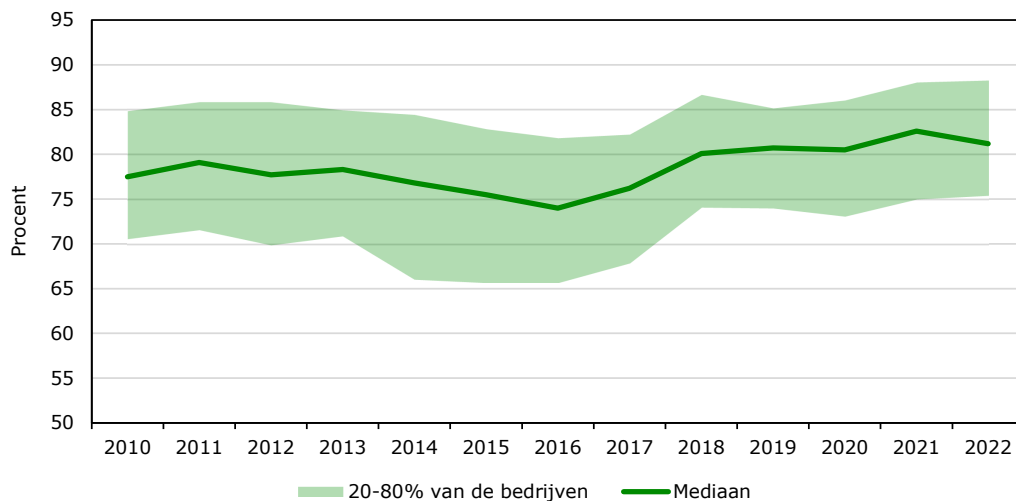
Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

De spreiding van de solvabiliteit is licht afgenomen doordat de 20% waarneming een sterkere stijging liet zien dan de 80%-waarneming (figuur 8.7). De waarde van de fosfaatrechten is na de invoering in 2018 toegevoegd aan de bezittingen ook als deze om niet werden verkregen. Hierdoor nam de waarde van de immateriële activa op de melkveebedrijven in 2018 met ruim 1 mln. euro toe. Tegenover de waarde toename aan de bezittingenkant, is een zogenaamde belastinglatentie aan de schuldenkant van de balans opgenomen, namelijk normatief 30% van de waarde van de immateriële activa. Dat betekent dat niet de totale waarde van de fosfaatrechten aan het eigen vermogen is toegevoegd. Door de waarde van de fosfaatrechten maakt de solvabiliteit op melkveebedrijven een sprong omhoog (figuur 8.8).

Figuur 8.7 Spreiding in solvabiliteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

Figuur 8.8 Spreiding in solvabiliteit op melkveebedrijven in de provincie Utrecht

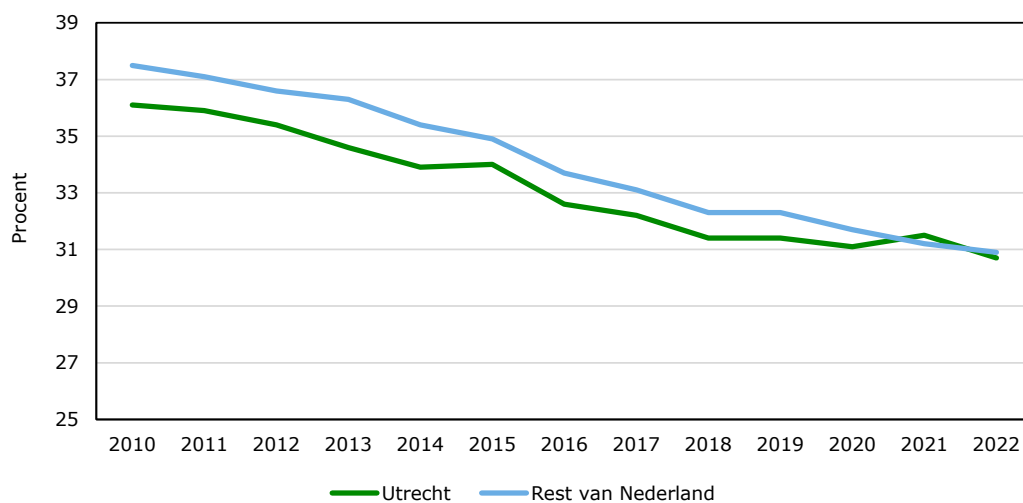
Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

8.3. Moderniteit

De moderniteit geeft de verhouding weer tussen de boekwaarde van de duurzame productiemiddelen (dpm) en de nieuwwaarde van diezelfde dpm. Hoe ouder de dpm zijn, hoe meer er is afgeschreven, hoe lager de moderniteit. Investerings leiden tot een toename van de moderniteit. De moderniteit wordt alleen bepaald voor de categorieën agrarische gebouwen, machines en werktuigen, en installaties.

De moderniteit op alle bedrijven is zowel in de provincie Utrecht als in de rest van Nederland afgenomen. In algemene zin gaan gebouwen en stallen in de basis nu langer meegaan dan vroeger. Dat verklaart deels de afname van de moderniteit. In de laatste 4 jaar al nagenoeg stabiel.

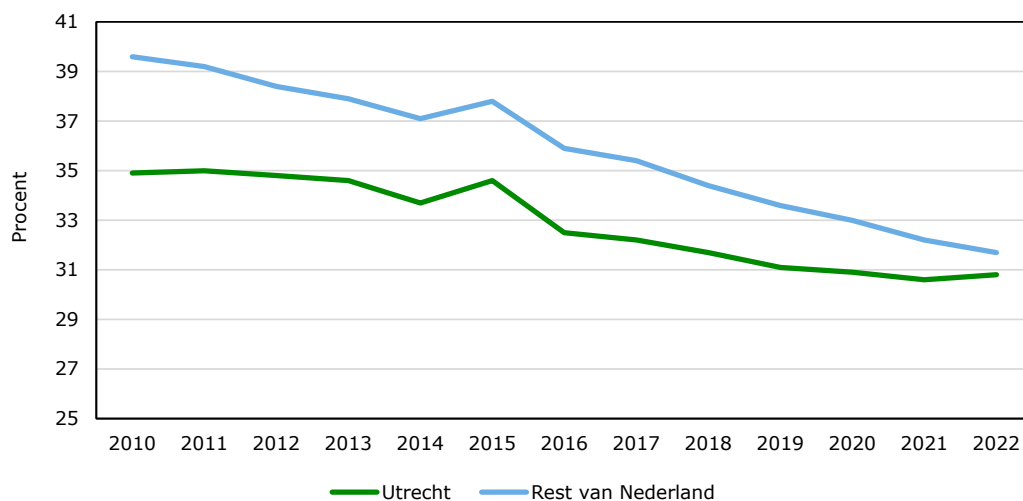
In de provincie Utrecht is de daling met 5 procentpunten iets geringer dan in de rest van Nederland (-7). De moderniteit lag in de provincie Utrecht tot aan 2020 gemiddeld lager dan in de rest van Nederland maar ontlopen elkaar daarna niet veel meer (figuur 8.9).

Figuur 8.9 Gemiddelde moderniteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

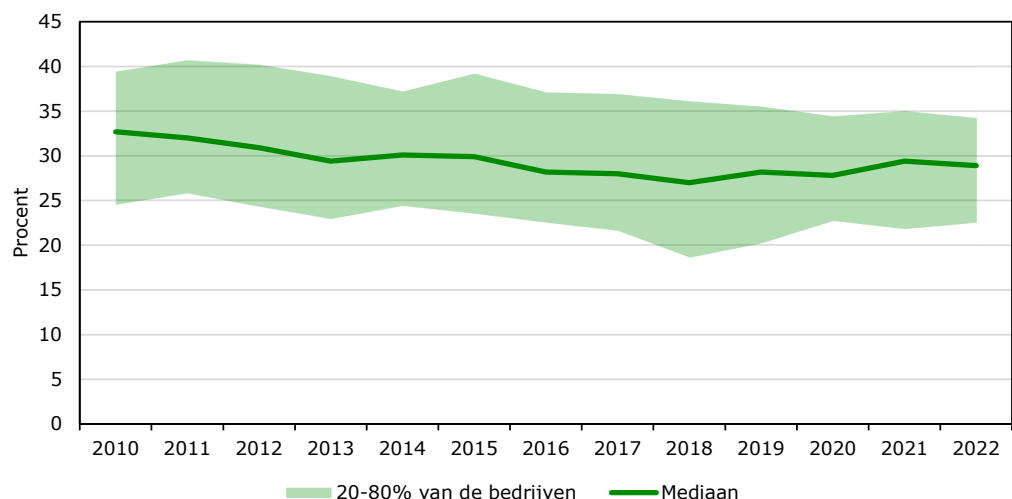
De moderniteit op melkveebedrijven is zowel in de provincie Utrecht als in de rest van Nederland afgenomen. In Utrecht is de daling met 4 procentpunten geringer dan in de rest van Nederland (-8). De moderniteit ligt in de provincie Utrecht lager dan in de rest van Nederland maar het verschil wordt wel steeds kleiner (figuur 8.10). De kleine stijging in 2015 komt door afschaffing van de melkquotering waardoor er is uitgebreid in stalruimte (gemoderniseerd).

Figuur 8.10 Gemiddelde moderniteit op melkveebedrijven in de provincie Utrecht en de rest van Nederland

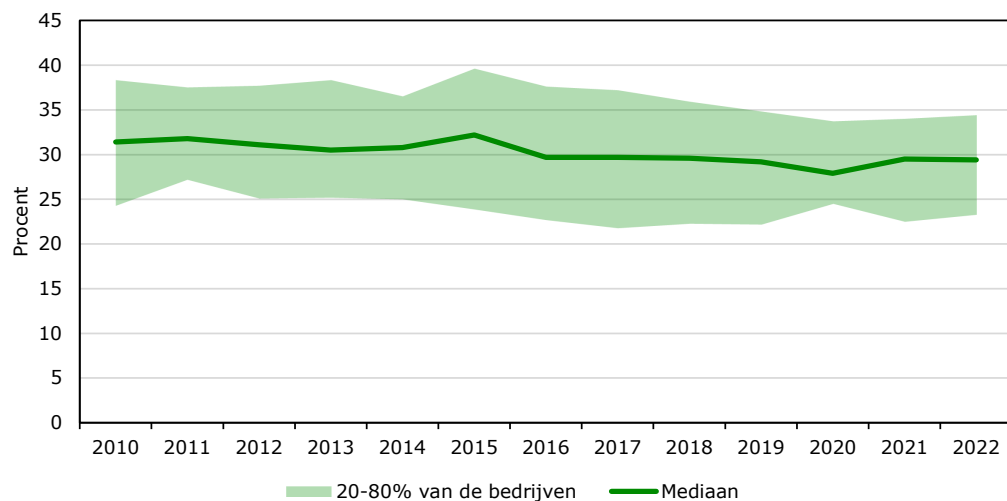
Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

De spreiding in moderniteit op alle bedrijven in de provincie Utrecht is afgenomen doordat de 80% waarneming een sterkere daling liet zien dan de 20% waarneming (figuur 8.11 en 8.12).

Figuur 8.11 Spreiding in moderniteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht

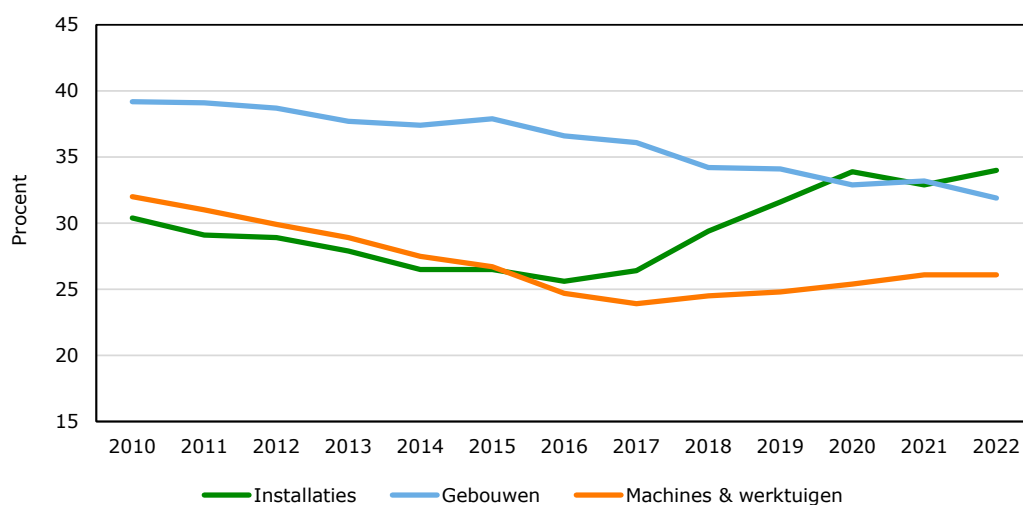
Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

Figuur 8.12 Spreiding in moderniteit op melkveebedrijven in de provincie Utrecht

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

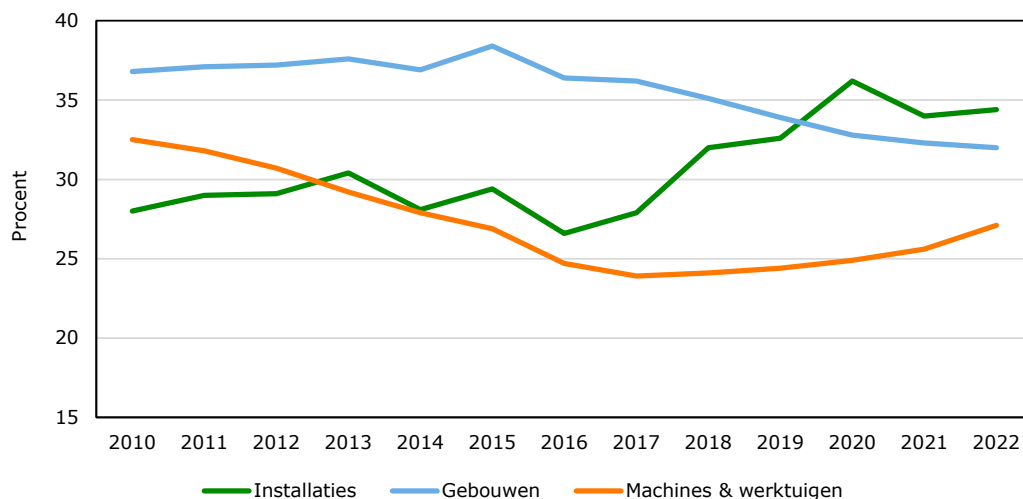
Er is een verschil in ontwikkeling van de verschillende moderniteiten in de provincie Utrecht. De moderniteit van de gebouwen, die het belangrijkste aandeel hebben in de totale waarde, daalt het sterkst op alle bedrijven (figuur 8.13). De moderniteit van de machines (die 40% van de waarde van de balans vertegenwoordigt) laat tot aan 2017 een daling zien om daarna weer iets op te krabbelen. Het verloop van de moderniteit van de installaties (waarvan de waarde maar 15% van die van de gebouwen is) laat het meest grillige verloop zien. Per saldo laat deze een stijging zien van 4 procentpunten.

Figuur 8.13 Moderniteit op land- en tuinbouwbedrijven in de provincie Utrecht naar duurzame productiemiddelen

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

Bij de melkveebedrijven is een vergelijkbaar beeld zichtbaar als bij totaal land- en tuinbouw (figuur 8.14). De moderniteit van de gebouwen, die het belangrijkste aandeel hebben in de totale balanswaarde, daalt het sterkst. De moderniteit van de machines (die 44% van de waarde van de balans vertegenwoordigt) laat tot aan 2017 een daling zien om daarna weer iets toe te nemen. Het verloop van de moderniteit van de installaties (waarvan de waarde maar 9% van die van de gebouwen is) laat het meest grillige verloop zien. Per saldo laat deze een stijging zien van 4 procentpunten. De waarde van de installaties (onder andere melkrobots) op melkveebedrijven laat vanaf 2015 een stijging zien en is tussen 2015 en 2022 verdubbeld.

Figuur 8.14 Moderniteit op melkveebedrijven in de provincie Utrecht naar duurzame productiemiddelen

Bron: Bedrijveninformatienet, Wageningen Economic Research.

9. Toegevoegde waarde en werkgelegenheid van het agrocomplex

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in het agrocomplex van de provincie Utrecht.

Het totale agrocluster is in deze studie gedefinieerd als het totaal van land- en tuinbouwbedrijven, visserij, voedings- en genotmiddelenindustrie en de aan deze sectoren toeleverende bedrijven. Voor het agrocluster wordt inzicht gegeven in de toegevoegde waarde die ermee wordt voortgebracht, inclusief de daarmee gepaard gaande werkgelegenheid.

Binnen het cluster worden de primaire productie, de verwerking, de toelevering en de distributie onderscheiden. De primaire productie betreft de land- en tuinbouwbedrijven zelf. De verwerking betreft het bewerken, sorteren en verpakken van de producten uit de land- en tuinbouw, zoals zuivel-, friet- en conservenfabrieken en slachterijen. De toelevering voorziet zowel de primaire als verwerkende bedrijven van grondstoffen, machines, werktuigen, installaties en advies. Voorbeelden daarvan zijn de kunstmest- en veevoederindustrie en de landbouwmechanisatiebedrijven.⁴ De distributie zorgt voor transport van land- en tuinbouwproducten zelf naar verwerkers en van verwerkte producten naar vervolgschakels in de keten met distributiecentra en groothandel als tussenstation en retail en foodservicebedrijven als eindstation. Zie verder bijlage 2.

Het totale agrocluster bestaat uit de volgende twee onderdelen: het agrocluster gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen en het agrocluster gebaseerd op verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen. Het gaat er dus om waar de agrarische grondstoffen vandaan worden gehaald. Voor inzicht in de omvang van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse agrarische grondstoffen wordt een onderverdeling gemaakt naar toegevoegde waarde en werkgelegenheid voor de primaire productiesector, de verwerkingsindustrie, de toeleveringsindustrie en de distributie. Het deel van het agrocomplex gebaseerd op de verwerking van buitenlandse grondstoffen en de daarmee samenhangende toelevering en distributie (dus ten behoeve van de verwerking van deze buitenlandse grondstoffen) heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie: waar haalt die zijn grondstoffen vandaan. Inzicht wordt dus gegeven in de toegevoegde waarde en werkgelegenheid die door de verwerkingsindustrie zelf en door toelevering en distributie (ten behoeve van de verwerking) gerealiseerd wordt met grondstoffen die uit het buitenland zijn gehaald, zoals bijvoorbeeld koffie, margarine, cacao, oliën en vetten.

In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in de toegevoegde waarde en in de werkgelegenheid over 2020 en 2022 (het laatst beschikbare jaar) voor:

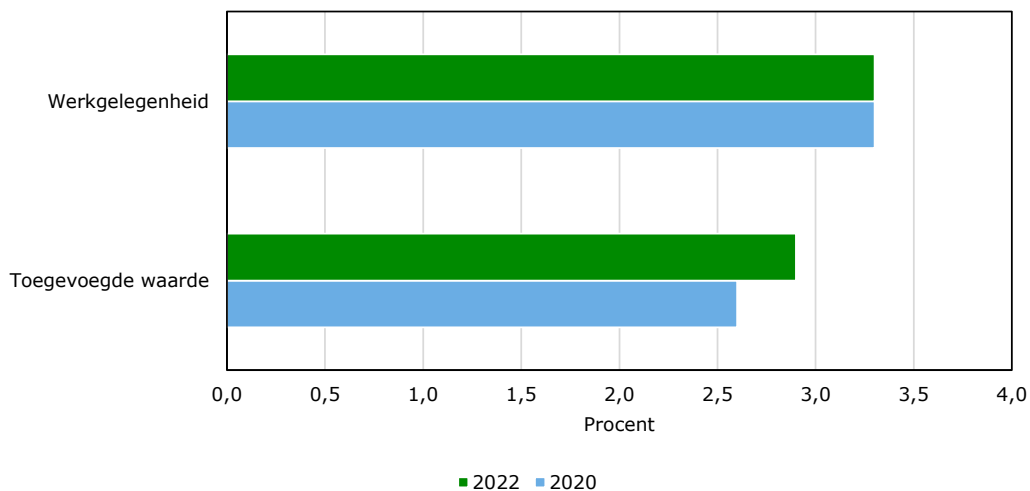
- Het totale agrocluster in de provincie Utrecht, inclusief een onderverdeling naar agrocluster op basis van binnenlandse grondstoffen en op basis van buitenlandse grondstoffen. Voor het cluster binnenlandse grondstoffen wordt een onderverdeling gemaakt naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie. Het cluster buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie.
- De deelclusters akkerbouw, opengrondstuinbouw, glastuinbouw, grondgebonden veehouderij, intensieve veehouderij en visserij in de provincie Utrecht.

9.1. Totaal agrocluster

Het totale agrocluster (jaar 2022) in de provincie Utrecht vertegenwoordigt een toegevoegde waarde van 2,3 miljard euro. Dit is ruim 500 miljoen euro hoger dan in 2020. Daarmee draagt de agrosector voor bijna 3% bij aan de totale toegevoegde waarde in de provincie Utrecht. Deze bijdrage is hoger dan in 2020, wat betekent dat de rest van de economie in de provincie Utrecht minder sterk is gegroeid dan het agrocluster. Met de activiteiten in het agrocluster is een werkgelegenheid gemoeid van zo'n 23.800 arbeidsjaareenheden (aje). Deze werkgelegenheid lag in 2020 nog op 22.400 aje.

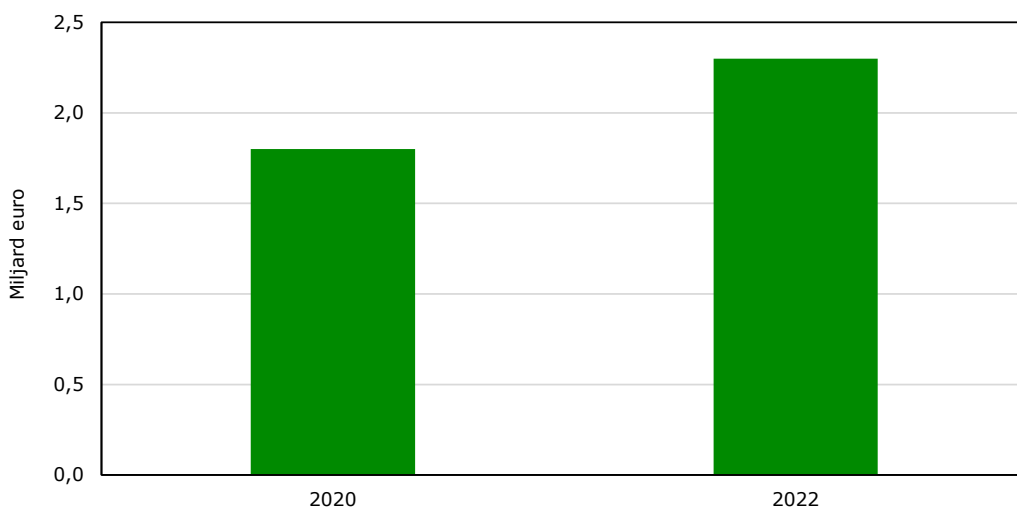
⁴ De werkgelegenheid en toegevoegde waarde van alle betrokken toeleverende bedrijven worden niet volledig meegenomen. Alleen het deel van hun omzet dat gegenereerd wordt uit toelevering aan de primaire sectoren en de verwerkende industrie wordt meegerekend in het agrocluster.

Het aandeel van het agrocluster in de totale werkgelegenheid (in aje's) in de provincie is in 2020 en 2022 wel gelijk gebleven op zo'n 3,3% (figuren 9.1-9.3). Het aandeel van de toegevoegde waarde van het agrocluster van de provincie Utrecht in de nationale toegevoegde waarde van het agrocluster in 2022 bedraagt 3,2%. Voor werkgelegenheid komt dit percentage uit op 3,8%.

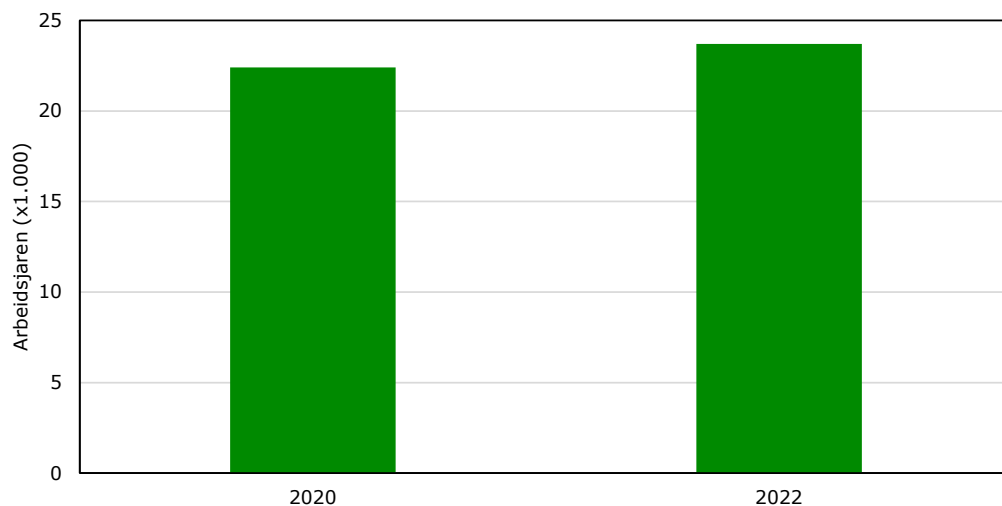
Figuur 9.1 Aandeel van het agrocluster in de totale economie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.2 Toegevoegde waarde van het agrocluster van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

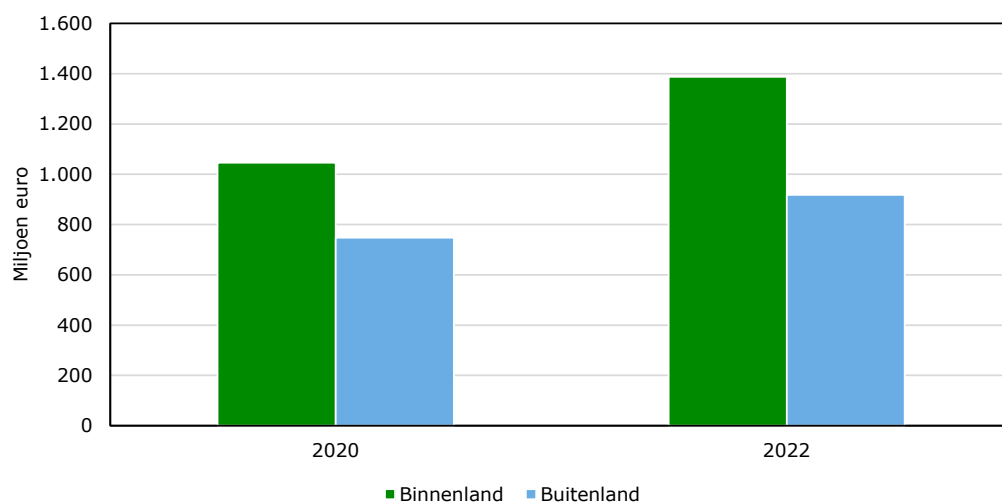

Figuur 9.3 Werkgelegenheid binnen het agrocluster van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

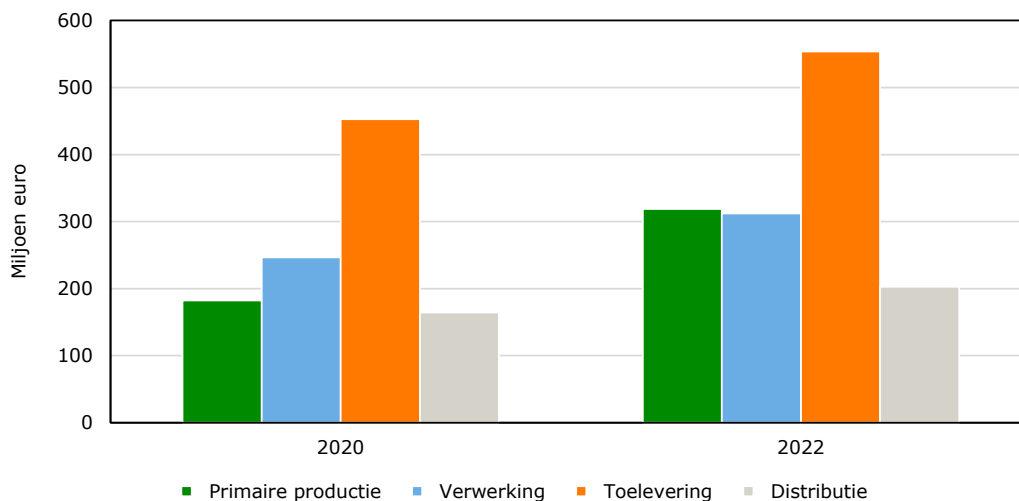
9.2. Agrocluster binnenlandse grondstoffen en agrocluster buitenlandse grondstoffen

De toegevoegde waarde gebaseerd op binnenlandse grondstoffen bedraagt in 2022 bijna 1,4 miljard euro (60% van totale cluster) (figuur 9.4). De primaire productie en de verwerkende industrie leveren hierin beiden een bijdrage van ongeveer 23%, gevolgd door toeleverende industrie (40%) en de distributie (15%) (figuur 9.5). Van de 1,4 miljard euro toegevoegde waarde is de grondgebonden veehouderij bijna 45% verantwoordelijk, gevolgd door de intensieve veehouderij (22%) en de akkerbouw (20%) (figuur 9.6). De opengrondstuinbouw, de glastuinbouw en de visserij hebben een beperkte bijdrage. Wanneer alleen naar de primaire sectoren wordt gekeken hebben de opengrondstuinbouw en de glastuinbouw met respectievelijk 20% en 14%, na de grondgebonden veehouderij (56%), wel een belangrijk aandeel in de toegevoegde waarde.

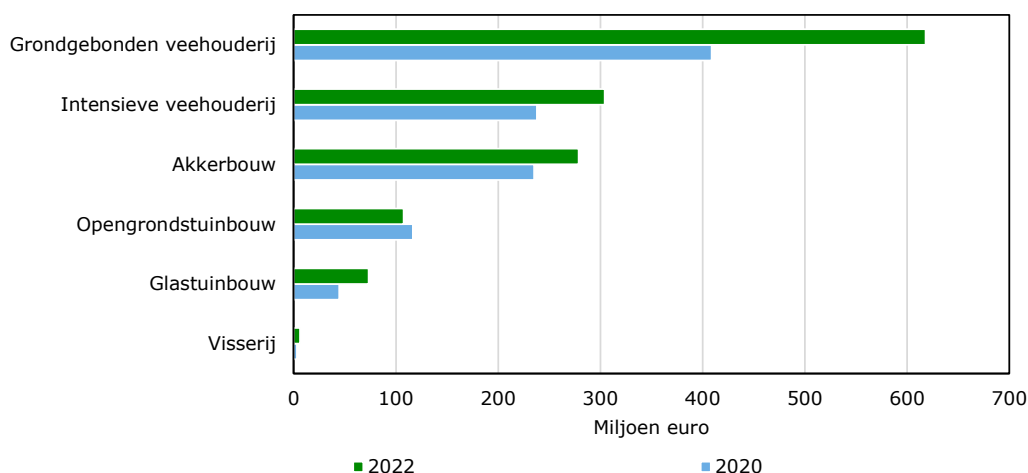
Figuur 9.4 Toegevoegde waarde van het agrocluster van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.5 Verdeling toegevoegde waarde op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.6 Toegevoegde waarde van het agrocluster van de provincie Utrecht naar deelcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen

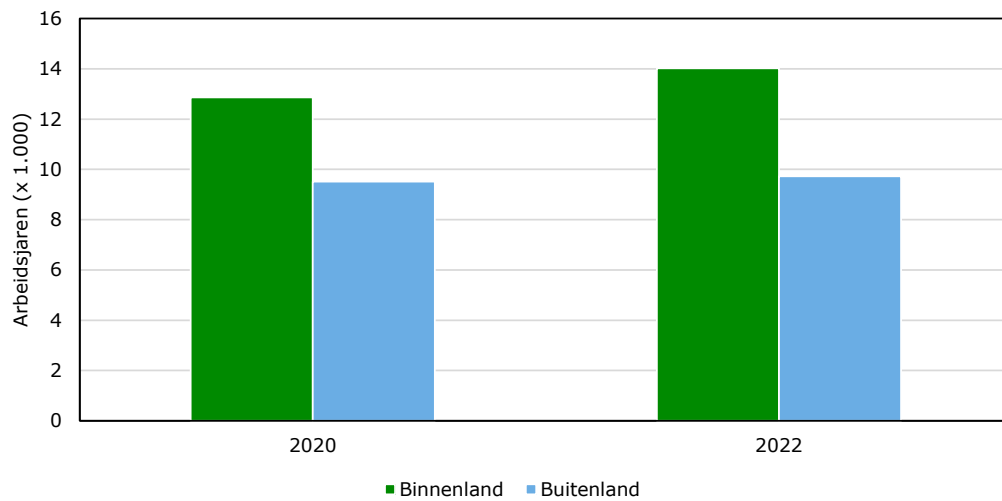
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Tussen 2020 en 2022 hebben zich wel verschuivingen voorgedaan tussen de deelsectoren. Zo is het aandeel van het akkerbouwcluster in de totale toegevoegde waarde van het agrocluster gedaald van 51% naar 48%, terwijl het grondgebondenveehouderijcluster (van 23% naar 27%) juist belangrijker is geworden.

Zowel in 2020 als in 2022 komt ruim 40% van de toegevoegde waarde voort uit de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen. Dit laatste vindt voornamelijk plaats in het deelcluster akkerbouw. Het gaat overigens bij de toegevoegde waarde en werkgelegenheid gebaseerd op buitenlandse agrarische grondstoffen alleen om de verwerkende industrie in het cluster (waar haalt die zijn grondstoffen vandaan). Het akkerbouwcomplex is inclusief de margarine-, oliën- en vettenindustrie en koffie-/theeproducenten. Deze industrieën halen het grootste deel van hun agrarische grondstoffen uit het buitenland.

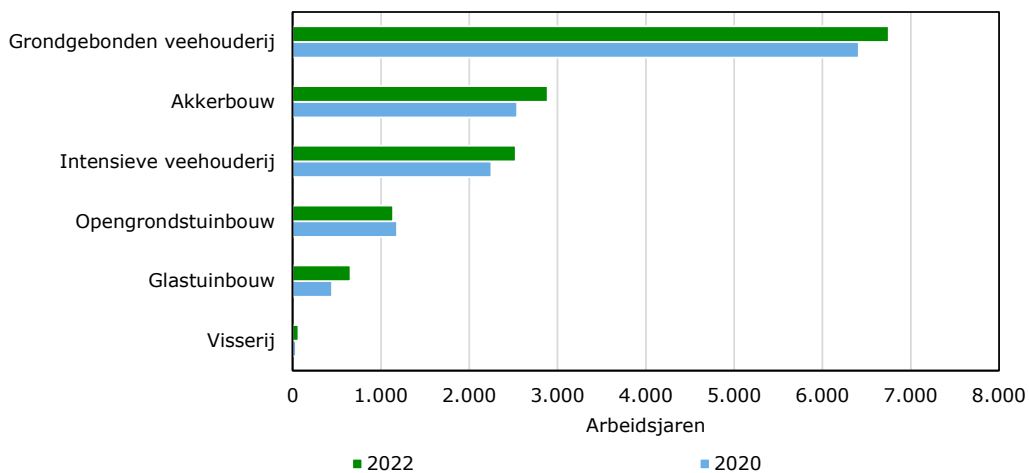
Wordt er gekeken naar de werkgelegenheid, dan is 59% van het totaal aantal aje werkzaam in het deel van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse grondstoffen. Deze zijn vooral werkzaam in de

primaire sector (4.400 aje) en de toeleverende industrie (5.200 aje). De verwerkende industrie (2.350 aje) en distributie (2.050 aje) volgen (figuren 9.7-9.9). Het agrocluster van de provincie Utrecht op basis van buitenlandse grondstoffen levert 9.520 aje aan werk op in de verwerkende industrie en de toelevering en distributie hieraan.

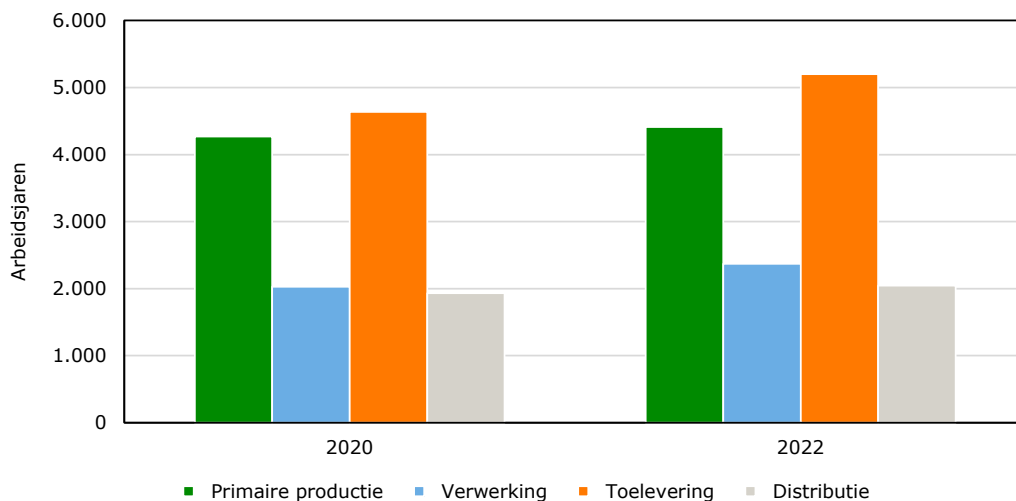
Figuur 9.7 Werkgelegenheid binnen het agrocluster van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.8 Werkgelegenheid binnen het agrocluster van de provincie Utrecht naar deelcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.9 Verdeling werkgelegenheid (op basis van binnenlandse grondstoffen) naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

9.3. Deelclusters

In 2022 levert het deelcluster akkerbouw de grootste toegevoegde waarde (1,1 miljard euro) aan het totale agrocluster (zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen), gevolgd door grondgebonden- en intensieve veehouderij met respectievelijk zo'n 0,6 en 0,3 miljard euro. De andere sectoren komen uit op: opengrondstuinbouw (123 miljoen), glastuinbouw (80 miljoen) en visserij (73 miljoen).

Voor de werkgelegenheid in 2022, nemen het akkerbouwcluster en het grondgebondenveehouderijcluster samen bijna 78% voor hun rekening. De totale akkerbouwcluster is met 11.680 aje de grootste werkverschaffer. Voor de andere clusters is dat respectievelijk: grondgebonden veehouderij (6.750 aje), intensieve veehouderij (2.530 aje), opengrondstuinbouw (1.290 aje), visserij (780 aje) en glastuinbouw (720 aje).

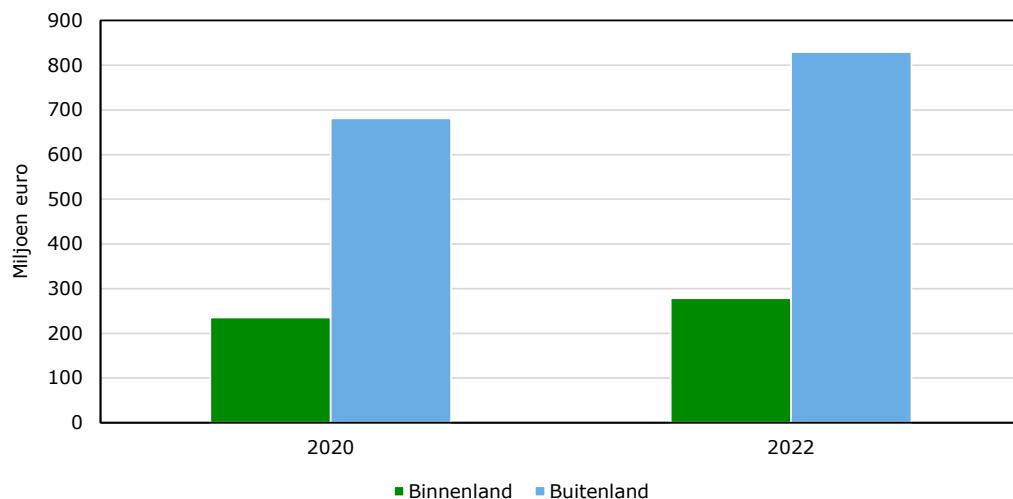
De akkerbouw en de grondgebonden veehouderij leveren het overgrote deel van de toegevoegde waarde van het totale agrocomplex in de provincie Utrecht. De toegevoegde waarde en werkgelegenheid in de grondgebonden veehouderij zijn volledig gebaseerd op de productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen, en voor het cluster akkerbouw is dit voor 75% gebaseerd op de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen (inclusief de toelevering en distributie ten behoeve van de verwerking van buitenlandse grondstoffen). Tussen 2020 en 2022 zijn zowel het akkerbouwcluster als het grondgebonden veehouderijcluster in de provincie Utrecht belangrijker geworden in de respectievelijke nationale clusters.

Akkerbouwcomplex

In het akkerbouwcluster wordt in zowel 2020 als in 2022 zo'n 75% van de toegevoegde waarde en werkgelegenheid gerealiseerd door verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen, anders gezegd voor het overgrote deel door de verwerkende industrie (inclusief de toelevering en distributie hiervan) (figuren 9.10-9.13).

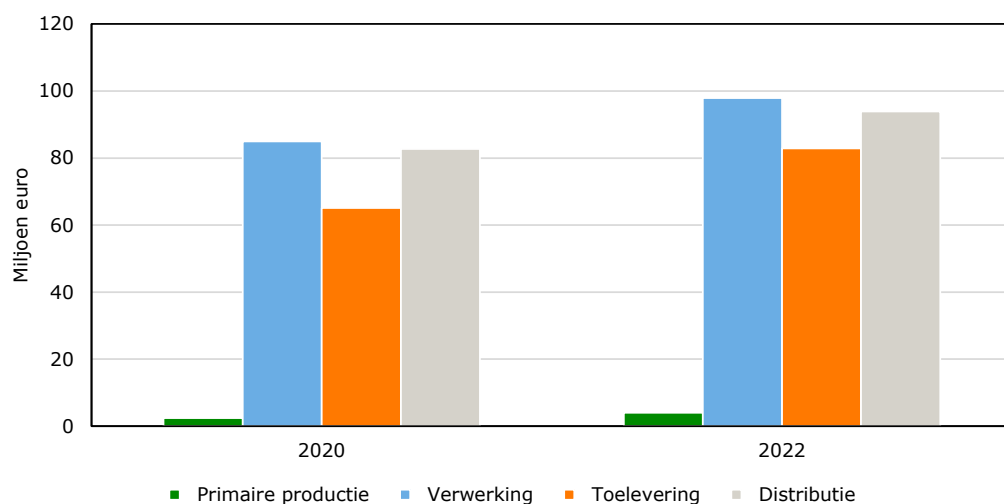
Het akkerbouwcluster in de provincie Utrecht heeft in zijn totaliteit (op basis van zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen) in 2020 en 2022 een aandeel van zo'n 3,5% in het nationale akkerbouwcluster. Voor de werkgelegenheid is dit in 2022 4,4%.

Het akkerbouwcluster in de provincie Utrecht heeft in 2022 in zijn totaliteit (op basis van zowel binnenlandse als buitenlandse grondstoffen) een aandeel van 1,4% in de economie van de provincie Utrecht. Voor de werkgelegenheid is dit aandeel 1,7%.

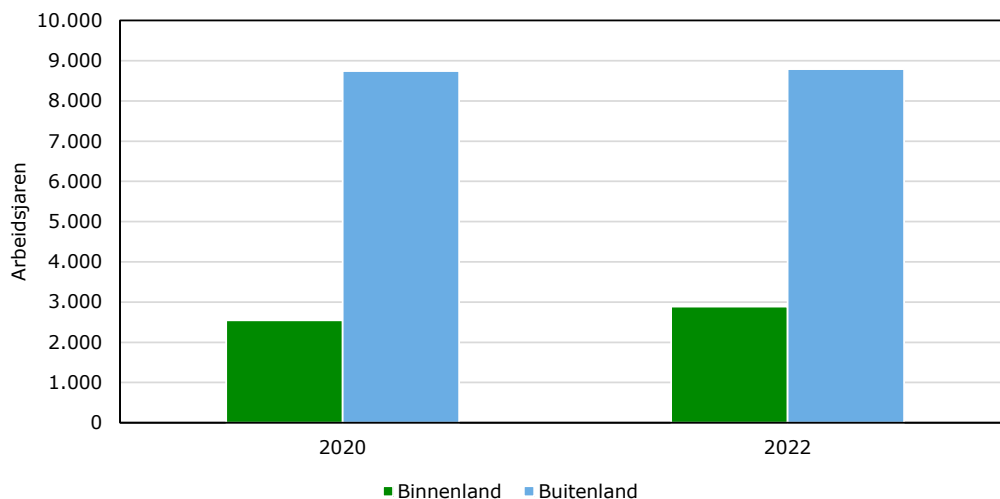
Figuur 9.10 Toegevoegde waarde van het akkerbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

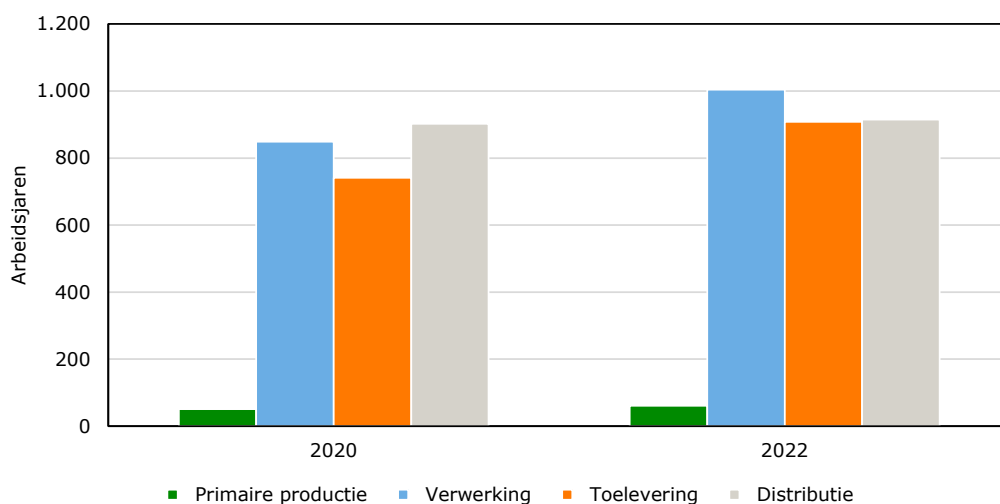
Figuur 9.11 Verdeling toegevoegde waarde akkerbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.12 Werkgelegenheid binnen het akkerbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.13 Verdeling werkgelegenheid binnen het akkerbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

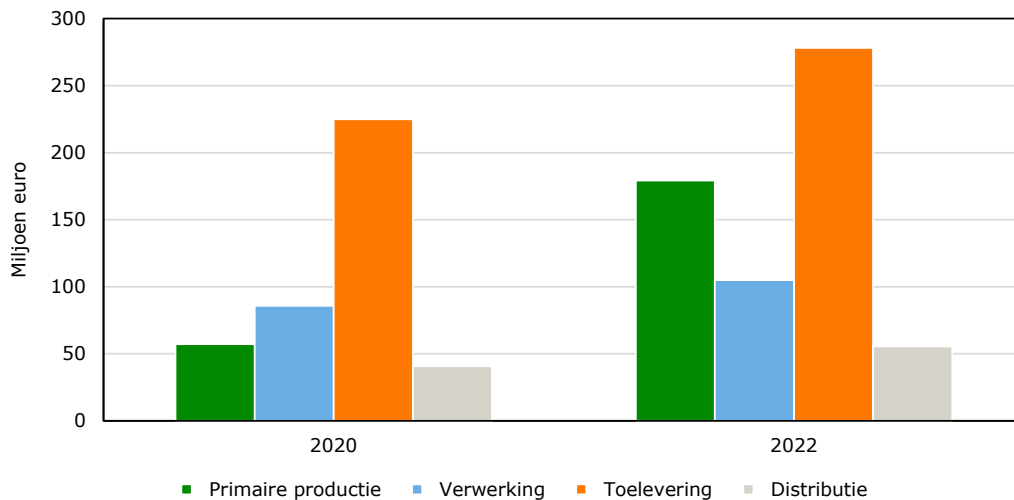
Grondgebonden veehouderijcomplex

In de grondgebonden veehouderij in de provincie Utrecht is zowel de toegevoegde waarde als de werkgelegenheid volledig afkomstig uit het agrocluster binnenlandse grondstoffen. Verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen speelt in dit cluster geen rol.⁵

Van de ruim 6.700 aje nemen de primaire productie (2.840 aje) en de toeleveringsindustrie (2.470 aje) de meeste arbeid voor hun rekening, gevolgd door de verwerkingsindustrie (820 aje) en de distributie (610 aje).

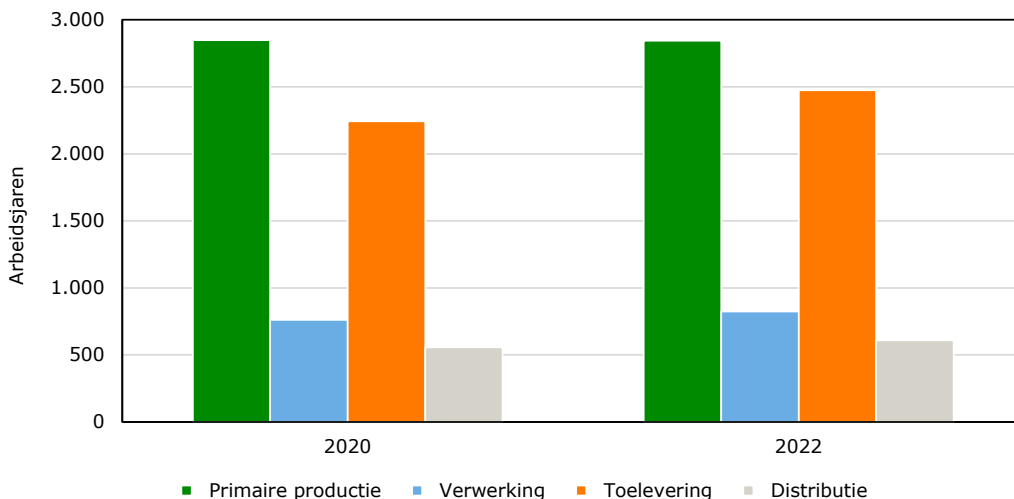
⁵ Er wordt op basis van handelsdata verondersteld dat alle grondstoffen (melk) in de zuivelverwerking in Nederland wordt geproduceerd. Bij intensieve veehouderij wordt verondersteld dat alle vlees voor slachterijen in Nederland wordt geproduceerd.

De grondgebonden veehouderij in de provincie Utrecht zorgt zowel in 2020 als in 2022 voor zo'n 5% van de nationale toegevoegde waarde en de werkgelegenheid voor dit cluster. Het grondgebonden veehouderijcluster in de provincie Utrecht heeft in zijn totaliteit (een aandeel van 0,8% (was 0,6% in 2020) in de economie van de provincie Utrecht. Voor de werkgelegenheid is dit aandeel 0,9% in zowel 2020 als in 2022 (figuren 9.14-9.15). De sterke toename van de toegevoegde waarde van de primaire productie in 2022 komt door de hoge melkprijs die zorgde voor goede economische resultaten (zie ook hoofdstuk 8).

Figuur 9.14 Verdeling toegevoegde waarde grondgebonden veehouderijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.15 Verdeling werkgelegenheid binnen het grondgebonden veehouderijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

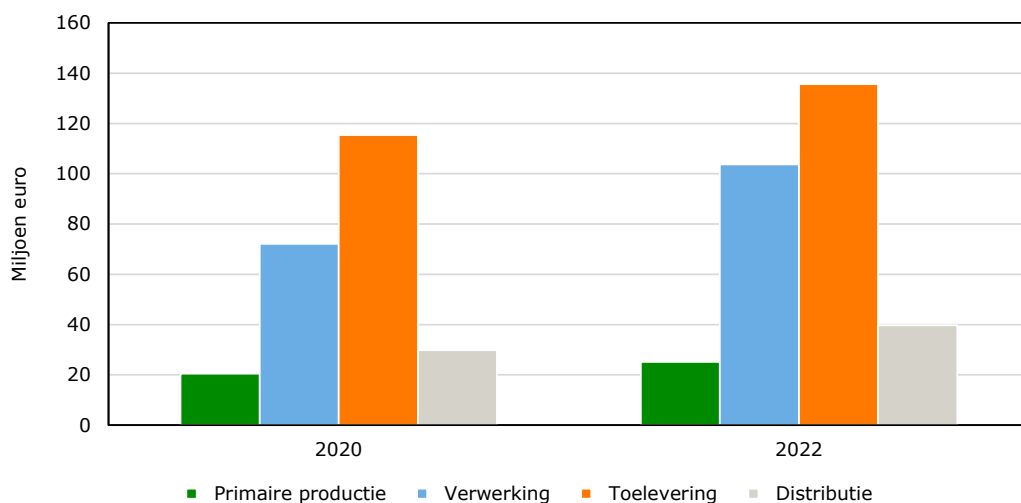
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Intensieve veehouderij complex

In de intensieve veehouderij is het agrocluster ook volledig gebaseerd op productie en verwerking binnenlandse agrarische grondstoffen. Verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen speelt

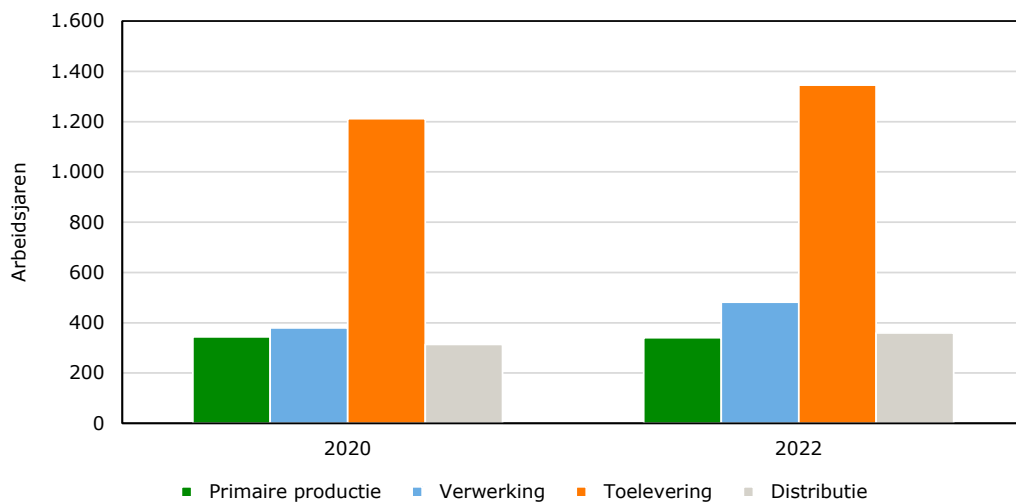
in dit cluster geen rol. Van de 2.530 aje neemt de toeleveringsindustrie 1.340 aje het grootste deel van de werkgelegenheid voor haar rekening.

Het aandeel in het nationale cluster intensieve veehouderij is voor dit deelcluster in de provincie Utrecht beperkt (rond de 3,5% voor zowel toegevoegde waarde als werkgelegenheid). Dit was in 2020 nog respectievelijk 3,2% en 2,9% (figuren 9.16-9.17).

Figuur 9.16 Verdeling toegevoegde waarde intensieve veehouderijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.17 Verdeling werkgelegenheid binnen het intensieve veehouderijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

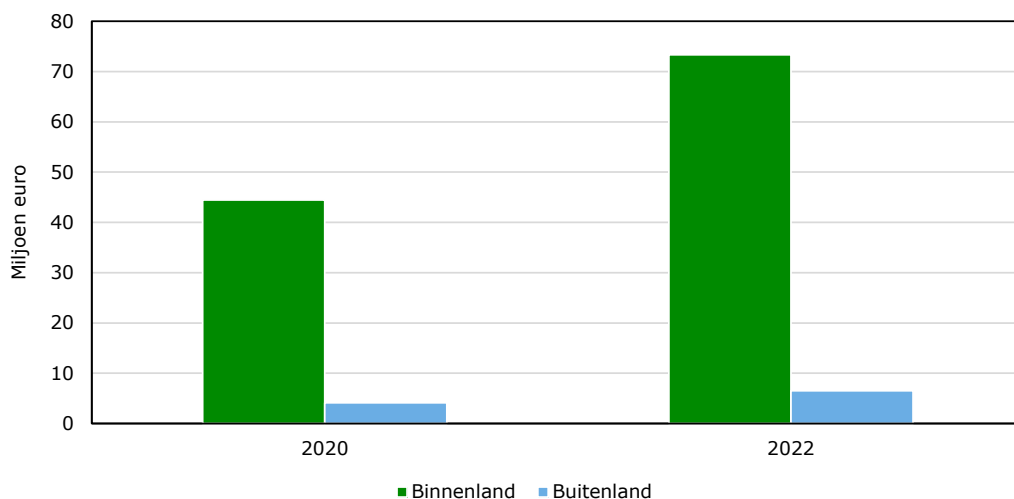
Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Glastuinbouwcomplex

In het glastuinbouwcluster is in 2022 meer dan 90% (73 miljoen van de 80 miljoen) van de toegevoegde waarde gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen. Van deze 73 miljoen neemt de primaire productie ruim 45 miljoen voor haar rekening, gevolgd door de toelevering (20 miljoen). Binnen het agrocluster glastuinbouw zijn er in

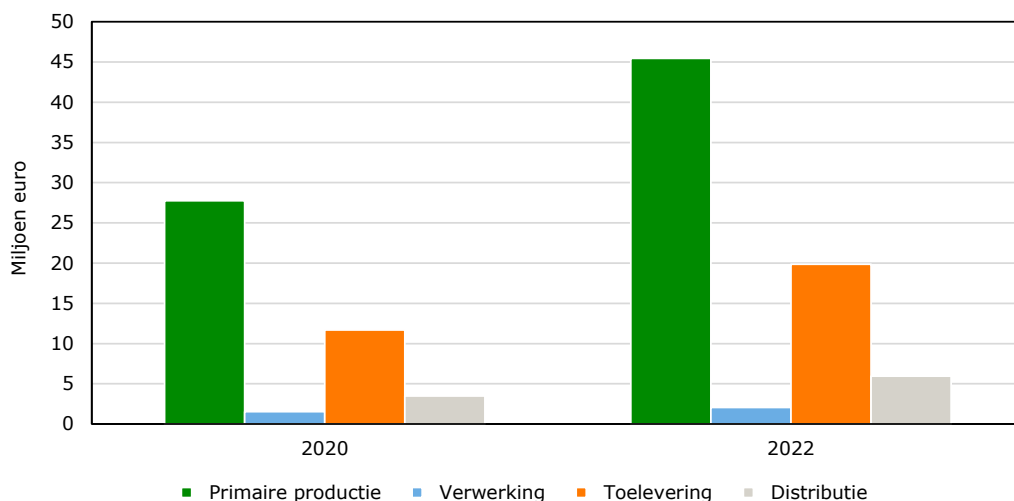
2022 zo'n 650 aje werkzaam in het onderdeel gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen. Op basis van verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen (inclusief de toelevering en distributie hiervan) is dat nog eens bijna 65 aje.

Het aandeel in het nationale cluster (glastuinbouw) is voor dit deelcluster in de provincie Utrecht zeer gering, 0,9% voor zowel de toegevoegde waarde als de werkgelegenheid. In 2020 lagen deze percentages nog rond de 0,6%, wat aangeeft dat het glastuinbouwcluster in de provincie Utrecht sterker is gegroeid dan in de rest van Nederland (figuren 9.18-9.21).

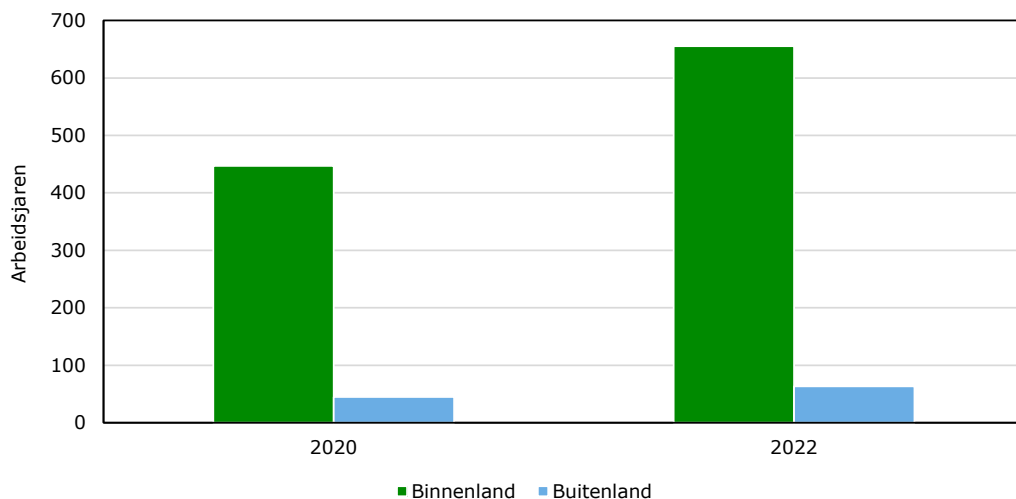
Figuur 9.18 Toegevoegde waarde van het glastuinbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

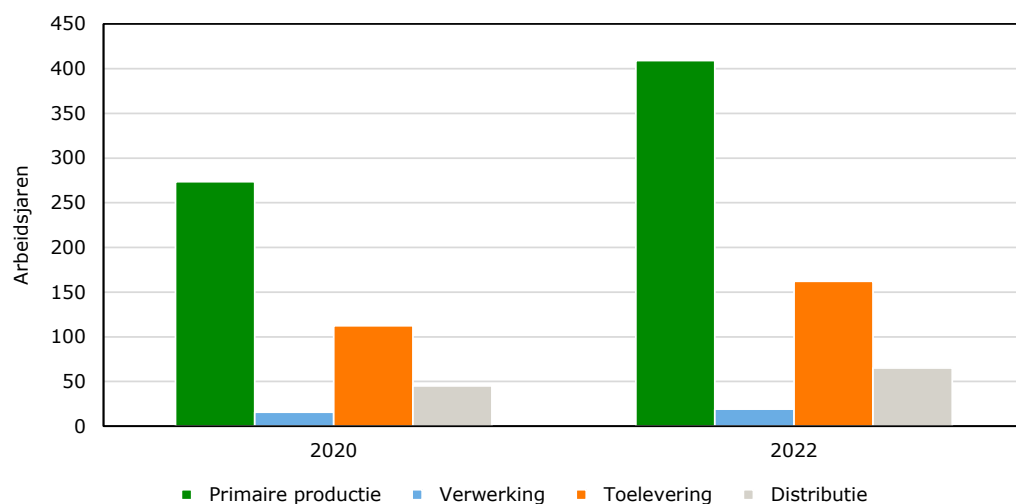
Figuur 9.19 Verdeling toegevoegde waarde glastuinbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.20 Werkgelegenheid binnen het glastuinbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

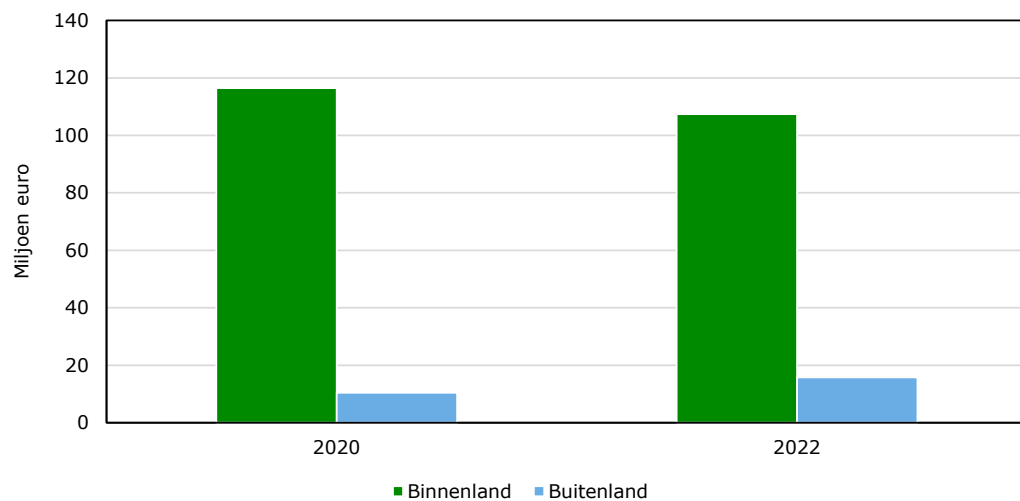
Figuur 9.21 Verdeling werkgelegenheid binnen het glastuinbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Opengrondstuinbouwcomplex

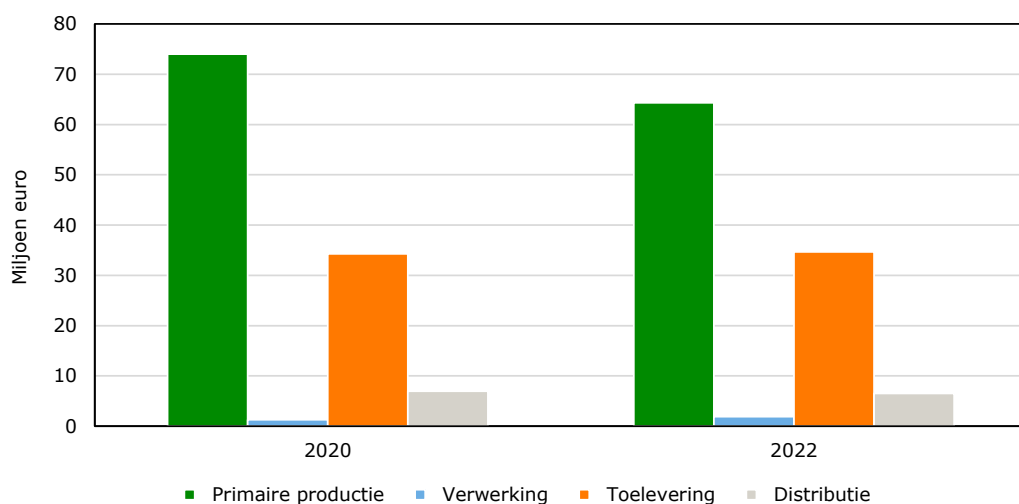
Het deelcluster opengrondstuinbouw genereert in 2022 een toegevoegde waarde van 123 miljoen euro en biedt voor 1.290 aje aan werk. Van deze werkgelegenheid is bijna 90% gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen, en bevindt zich vooral in de primaire productie (58%) en de toelevering aan de primaire sector (22%).

Het aandeel in het nationale cluster opengrondstuinbouw is voor dit deelcluster in de provincie Utrecht beperkt (2,6% bij zowel toegevoegde waarde als werkgelegenheid). Voor 2020 waren deze aandelen in het nationale opengrondstuinbouwcluster vergelijkbaar (figuren 9.22-9.25).

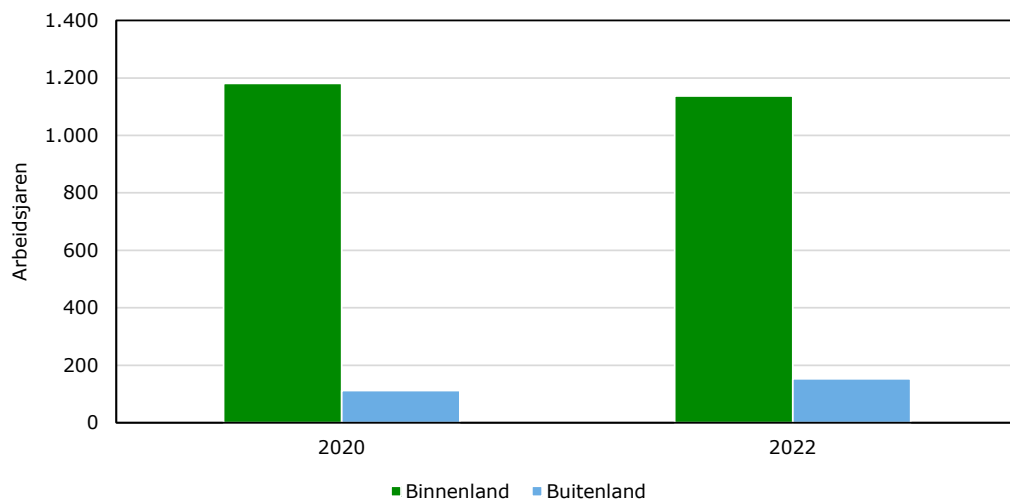
Figuur 9.22 Toegevoegde waarde van het opengrondstuinbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

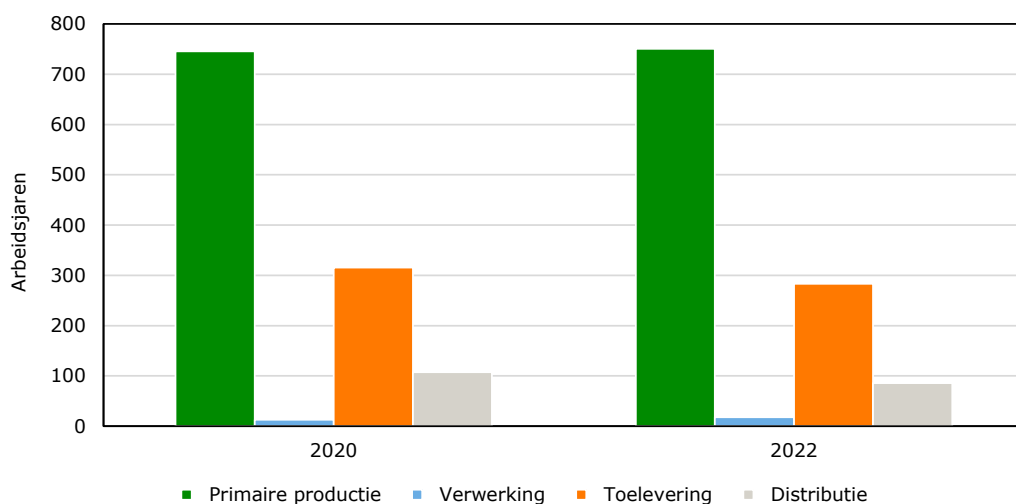
Figuur 9.23 Verdeling toegevoegde waarde opengrondstuinbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.24 Werkgelegenheid binnen het opengrondstuinbouwcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

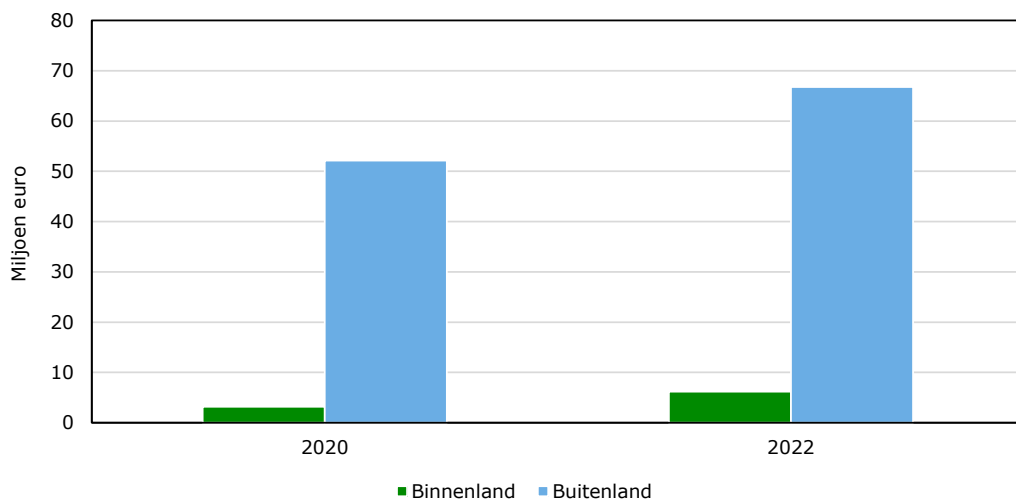
Figuur 9.25 Verdeling werkgelegenheid binnen het opengrondstuinbouwcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Visserijcomplex

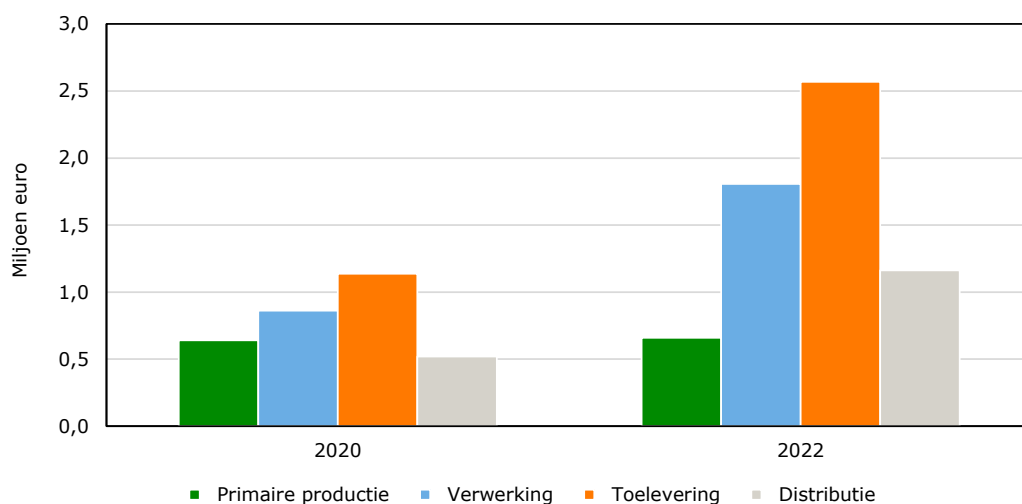
Het deelcluster visserij genereert in 2022 een toegevoegde waarde van 73 miljoen euro en biedt voor 775 aje aan werk. Van deze werkgelegenheid is slechts 8,5% gebaseerd op productie en verwerking van binnenlandse agrarische grondstoffen en 91,5% op de verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen.

Het aandeel in het nationale cluster visserij is voor dit deelcluster in de provincie Utrecht belangrijk en bedraagt 7,6% van de toegevoegde waarde en 7,8% van de werkgelegenheid. Het belang van de provincie Utrecht in het nationale visserijcluster was in 2020 nog respectievelijk 6,2% en 6,9% en is daarmee dus iets toegenomen (figuren 9.26-9.29).

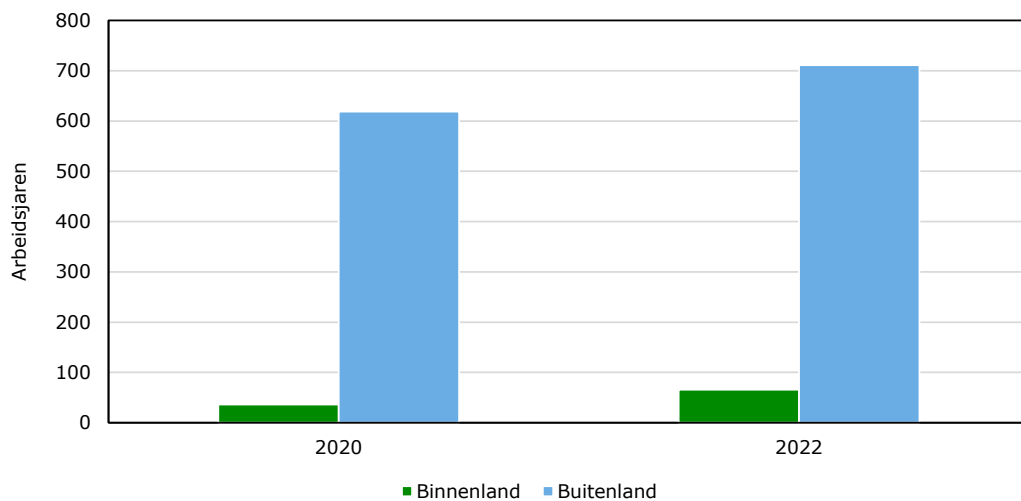
Figuur 9.26 Toegevoegde waarde van het visserijcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

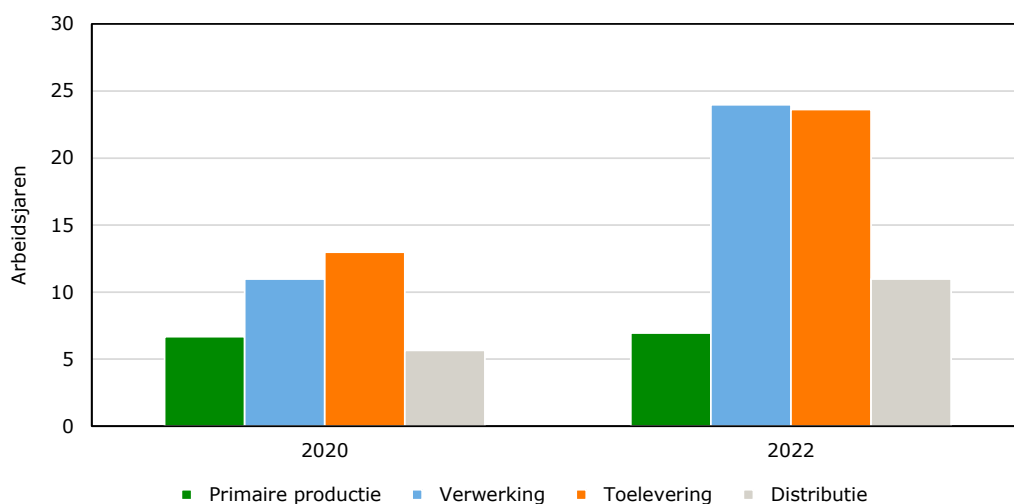
Figuur 9.27 Verdeling toegevoegde waarde visserijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.28 Werkgelegenheid binnen het visserijcomplex van de provincie Utrecht naar binnenlandse en buitenlandse grondstoffen

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Figuur 9.29 Verdeling werkgelegenheid binnen het visserijcomplex op basis van binnenlandse grondstoffen naar primaire productie, verwerking, toelevering en distributie van de provincie Utrecht

Bron: LISA en Wageningen Economic Research (input-outputberekeningen).

Bijlage 1 Databronnen

Landbouwtelling

In de CBS-Landbouwtelling zijn bedrijven opgenomen van minimaal € 3.000 Standaardopbrengsten (SO). De SO van de bedrijven wordt normatief berekend aan de hand van de opgegeven aantallen dieren (peildatum 1 april) en de gewasoppervlakten (peildatum 15 mei). De afbakening van de bedrijven in de Landbouwtelling is in de loop der jaren een aantal keer gewijzigd. Een grote verandering vond plaats in 2016. Vanaf toen zijn alleen nog bedrijven meegenomen die in het handelsregister staan ingeschreven met een agrarische activiteit (SBI). In de Landbouwtelling zijn ook bedrijven opgenomen die niet hebben gereageerd op het verzoek om de Gecombineerde Opgave in te vullen. De gegevens van die bedrijven zijn door CBS geschat.⁶

Bedrijveninformatienet

Het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research (Informatienet) is een steekproef. Het Informatienet is een panel van ongeveer 1.500 land- en tuinbouwbedrijven in Nederland, geselecteerd uit de CBS-Landbouwtelling waarvoor een uitgebreide set van gegevens wordt vastgelegd en gecontroleerd. Dit betreft zowel financieel-economische kengetallen als informatie over bedrijfsvoering en duurzaamheid. Het panel representeert ongeveer 82% van alle bedrijven uit de Landbouwtelling en ruim 99% van de totale agrarische productie (gemeten in Standaardopbrengst). De hele kleine bedrijven (<25.000 euro standaardopbrengst) worden niet gerepresenteerd. Bij het kiezen van de steekproefbedrijven wordt gestratificeerd op bedrijfstype en bedrijfsomvang, maar niet naar regio.

Om toch uitspraken te kunnen doen voor een regio op basis van de steekproef én zo dicht mogelijk te blijven bij de bedrijfsspecifieke- en locatie specifieke kenmerken van bedrijven in de provincie Utrecht, is een vorm van post-stratificatie toegepast, waarbij aan elk bedrijf in de Landbouwtelling de gemiddelde bedrijfsvoering is gekoppeld van vier meest gelijkende bedrijven uit de steekproef. Bij die koppeling is in de eerste plaats gekeken naar de geografische ligging van het bedrijf. Daarnaast zijn andere belangrijke kenmerken zoals het productieregime (biologisch of gangbaar), de bedrijfsomvang (in Standaardopbrengst) en het bedrijfstype meegenomen. Er is ook rekening gehouden met grondsoort (bijvoorbeeld veen, zand of klei), het aandeel grasland in het bouwplan en de intensiteit, zodat deze zo gelijk mogelijk zijn op basis van de steekproef én de Landbouwtelling. Met dat als uitgangspunt is voor elk bedrijf in de Landbouwtelling een schatting gemaakt van kengetallen uit het Informatienet. De uitkomsten berusten dus niet op bedrijfsinformatie van bedrijven in de Landbouwtelling zelf, maar zijn schattingen op basis van vergelijkbare bedrijven uit het Informatienet.

⁶ Zie voor meer informatie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/onderzoeksomschrijvingen/korte-onderzoeksbeschrijvingen/landbouwtelling>.

Bijlage 2 Definitie agrocomplex

Hoe wordt de bijdrage van het agrocluster in een provincie aan de totale werkgelegenheid en de toegevoegde waarde in deze provincie geschat?

De primaire land- en tuinbouwsectoren zijn zowel aan de inputkant (veevoer, kunstmest) als aan de outputkant (verwerkende industrie) nauw verweven met andere sectoren in de economie. Het agrocluster is in deze studie gedefinieerd als het totaal van land- en tuinbouwbedrijven, visserij, voedings- en genotmiddelenindustrie en de aan deze sectoren toeleverende bedrijven. De werkgelegenheid en toegevoegde waarde van alle betrokken toeleverende bedrijven worden niet volledig meegenomen. Alleen het deel van hun omzet dat gegenereerd wordt uit toelevering aan de primaire sectoren en de verwerkende industrie wordt meegerekend in het agrocluster.

De primaire productie betreft de land- en tuinbouwbedrijven zelf. De verwerking betreft het bewerken, sorteren en verpakken van de producten uit de land- en tuinbouw, zoals zuivel-, friet- en conservenfabrieken en slachterijen. De toelevering voorziet zowel de primaire als verwerkende bedrijven van grondstoffen, machines, werktuigen, installaties en advies. Voorbeelden daarvan zijn de kunstmest- en veevoederindustrie en de landbouwmechanisatiebedrijven. De distributie zorgt voor transport van de land- en tuinbouwproducten zelf naar verwerkers en van verwerkte producten naar vervolgschakels in de keten met distributiecentra en groothandel als tussenstation en retail en foodservicebedrijven als eindstation.

Het agrocluster wordt in de rapportages van Wageningen Economic Research onderverdeeld in zes deelclusters, die zijn opgebouwd uit de volgende primaire en verwerkende sectoren:

1. Akkerbouwcluster: primaire akkerbouwsector en de verwerkende bedrijven van akkerbouwproducten: aardappelen, suikerbieten, granen, cacao, koffie, thee, plantaardige vetten en oliën
2. Opengrondtuinbouwcluster: primaire sectoren (groenten in opengrond, bloembollen, fruit, boomkwekerij) en groente- en fruitverwerkende industrie
3. Glastuinbouwcluster: primaire sectoren (glasgroenten, snijbloemen, planten, champignons) en de groente- en fruitverwerkende industrie
4. Grondgebonden veehouderijcluster: primaire sectoren (rundveehouderij, schapen- en geitenhouderij) en de verwerkende bedrijven (zuivelindustrie, slachterijen)
5. Intensieve veehouderijcluster: primaire sectoren (vleeskalveren-, vleeskuikens, leghennen en varkenshouderij) en de slachterijen
6. Visserijcluster: primaire visserijsector en de visverwerkende industrie.

De directe bijdrage van deze afzonderlijke clusters aan de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid van de nationale economie en de economie van een provincie is eenvoudig te bepalen door het optellen van de beschikbare informatie in databronnen bij CBS, Stichting LISA en Wageningen Economic Research. Veel lastiger is het om te bepalen hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid er indirect wordt gecreëerd bij toeleverende bedrijven. Hiervoor biedt de input-outputanalyse die bij Wageningen Economic Research gebruikt wordt een oplossing.

De betekenis van het agrocluster kan op twee manieren worden weergegeven. Bij Wageningen Economic Research worden de zogenoemde 'ruime' definitie en de 'enge' definitie gebruikt. De enge definitie houdt voor de afbakening van de voedings- en genotmiddelenindustrie alleen rekening met de verwerking van in de betreffende provincie geproduceerde agrarische producten terwijl de ruime definitie de gehele voedings- en genotmiddelenindustrie meeneemt ongeacht de herkomst van de agrarische grondstoffen. Dit betekent dat de in een bepaalde provincie gevestigde fruitverwerkende industrie voor 100% wordt meegenomen, ook al komt misschien een deel van het fruit uit andere provincies of zelfs uit het buitenland. In deze studie gaan wij uit van de ruime definitie.

Het totale agrocluster bestaat uit de volgende twee onderdelen: het agrocluster gebaseerd op binnenlandse agrarische grondstoffen en het agrocluster gebaseerd op buitenlandse agrarische grondstoffen. Het gaat er dus om waar de agrarische grondstoffen die door de verwerkende

industrie worden gebruikt vandaan worden gehaald. Voor inzicht in de omvang van het agrocluster gebaseerd op binnenlandse grondstoffen, wordt een onderverdeling gemaakt naar toegevoegde waarde en werkgelegenheid voor de primaire productiesector, de verwerkingsindustrie, de toeleveringsindustrie en de distributie. Het deel van het agrocomplex gebaseerd op buitenlandse grondstoffen heeft alleen betrekking op de verwerkingsindustrie: waar haalt die zijn grondstoffen vandaan. Inzicht wordt dus alleen gegeven in toegevoegde waarde en werkgelegenheid die door de verwerkingsindustrie (zelf en bij toeleveranciers en distributeurs) gerealiseerd worden met verwerking van buitenlandse agrarische grondstoffen, zoals bijvoorbeeld koffie, thee, cacao, oliën en vetten.

Meer informatie

Mark Dolman
T +31 (0)70 385 83 34
E mark.dolman@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

2024-133